

شورا

ابونه بدلى : سنهك : ۴، آلتى آيلىق ۲ روبله ۲۰ كاپك .
 « وت » برلن برگه آلوچيلارغه :
 سنهك ۷، آلتى آيلىق ۳ روبله ۸۰ كاپك در .

آدرس :

Редакция «ШУРО» Оренбургъ

Rédaction du «Chourou» Orenbourg.

نومر ۲۳

اورنبورغده اون بيش كونده بر چققان ۵ وادى مجموعهدر .

شورادىر والوغ هاردير

اوتاميش گرى خان

سيون بيكه

(باشى ۲۲ نچى نومبرده)

مسقوا عسكرينك بوبله قزاننى تاشلاب قايتوب كنىكارندن سيون بيكه وقزان خلقلرى امين اولماديلر وتكرار كله چكرنده شهبه ايتمهديلر . شونك ايجون صلح ايتكى مناسب كوروب بونك ايجونده سيون بيكه آناسى يوسف ميرزاني قزان دولتندن ايلچى ايدرك مسقوا شهرينه يوللاديلر .

يوسف ميرزا ، بردن قزى سيون بيكه ايله نبيرهسى اوتاميش گرى خاننى حمايت ايتك وايكنهچيدن ده قزان مملكتنى اصلاح قيلمق قصديله صلح ايجون ابوان حضورنده كوب غيرت ايتدى . اورنسسز برده قان

اغزىمق قرآن شريف وانجيل حكملرى ايله ممنوع ايدىكى سويلادى (۱) . بوگنا جواب اولدق ابوان : « اگرده قزانلير اولر ينگ دورت بيش ميرزالرنى يباروب صلح سوراسه لر بلكه صلح سويلاشرگه ممكن اولور ايدى » ديدى (۲) .

ابوان غرورنى اوشبو طوغروده اوزينك سراى بايارلرى ايله ، پوپلر ايله ، شاه على همده قزاندىن قاچوب وارغان ميرزالر ايله كيكاش ايتكان صوك قزان طرفينه زور هسكرب يباردى . شاه على ايله قزان ميرزالرى برلكن قزان مسلمانلرى ايله صوغشر ايجون كنديلر . ابوان غرورنى بونلرغه « ضبا » شهرينى بنا

(۱) يوسف ميرزا ، طول قالمش اولان قزى سيون بيكه نى شاه على خانغه ويررگه رضاوله چغنى ده سويلادى . فارامزين .

(۲) بوسوزى يالگز بر بهانه ايدىكى معلومدر . ايشته اوشبو واقعه دن صوك يوسف ميرزا مسقوا ايله يوزوشوچ دشمن اولمشدر .

کلن برنجی بلا ساعتند اوشبو خلقلر آنلردن
آبرلوب، مسقوا قول آستینه کردیلر.

چواش، چیرمش و مور دوالرنگ و کبیلر
بنی ایوان غروزی التفات ایله قبول ایتدی،
اوج بیلغه قدر هر بر ویرگولردن آزاد اولد
چقلری حقنده آلتون مهر باصوب یازو ویردی.
بوندن اعتبارا قزانندن جنوب طرفنده اولان
جبلستان (تار یاغی) مسقوا ملکی حساب اید
لیدی. نه قدر برونه قدر خلق بر ملتق آتلما
قسزین مسقوا کنازینه تابع اولدی.

ایوان، بونلرنگ اخلاصلر بنگ مروتبه لرینی
بیلور ایچون، قزان تانارلری ایله صوغشر
غه فوشدی. بونلرده بالهین والر اس قبول
ایتدیلر، تانارلر ایله صوغشوب و هدله لرینگ راست
ایدیکن اثبات ایلدیلر.

جای بوینچه چواشلر، مور دو اوچیر مشلر
مسقواغه بور مکدن توقنامادیلر. ایوان غروزی
آنلرغه مبداللر و هدیه لر تاراتوب طوردی،
اوشنداق شاه علی گه ده کوب التفاتلر ایتدی.
شاه علینگ خدمتلری ضایع بولمادی، مرادینه
یتدی.

قزان خلقی بو وقت تمام محنت آستونده
قالدیلر. آرالرنده فتنه و مشقت، نفاق و خیانت
کوبایدی. طشدن یوللر اوزلماش، ایچده
اولان عسکرنگ بنونسی آنچق بکر می بیگ
مقدارنده فالیش ایدی. میرزالر، کنازلر
باشرون صورنده شاه علی ایله خبرلشوب
طورلر، خان ایسه پیشکده بر نرسه دن
خبر سز یاتور، سیون بیگه بردن اوقلی
اوتامیش گری خان ایچون وایکنچیدن قزان
خلقینگ خراب اولمقندن قورقوب طوناش
آغلار وهر نورلی چاره لرگه بابشوب قارار

ایدرگه فوشدی و آغاچدن چبرکاو باصاتوب
شونی سوتدروب مسقوادن بیاردی.

ایوان غروزی فوشوینه کوره قاسم
شهرندن کناز خلیقوف، ژانقه دن بختیار
روزین کلدیلر. شویله که: قزاننگ هر طرفدن
یوللری بیکلانوب ۹۵۸ - ۱۵۵۱ تاریخنده ۱۶
نچی مایه رسمی صورت ایله قزان محاصره
قیلندی.

۱۸ نچی مایه اپرنه ایله قزان اوستنه
کیناتندن هجوم ایدوب بیگدن آرتق صوغشچی
ویوز قدر توره لرینی اولدر دیلر، پک کوب
روس اسیرلری آزاد ایتدیلر. اصل بیوک
هسکر ژولغه ده کوبمه لر ایله آنچق ۲۴ نچی
مایه کلوب یتدی.

ضیا شهری اورنینه مسقوا علمنی
قادا دیلر. مسقوادن کتورمش آغاچ
چبرکاونی قور دیلر، اویار صالحیلر. بدی هفته
ایچنده ضیا (سویان) قلعه سنی تمام بنا قیلدیلر.
بو حاللری کوردیکلرنده قزان قول آستونده
طورمش چواشلر، چیرمشلر اوز طرفلرندن
وکیللر بیاروب مسقوا تبعه سی اولمقلرنی شاه
علی خاندن صورادیلر. شاه علی ایسه بونلرنی
اوزینگ سرای ماموری اولان شهباز کناز
شام اوغلی ایله مسقواغه ایوان حضورینه بیار
دی (۱).

اوشبو میلکنده اولان چواش، چیرمش
وهور دو اعمومافین خلقلرنی تانارلر صوغشوب
اوزلرینگ بهادرقلری ایله ضبط ایتیشلر ایسه ده
اوزلرینه نه تیل جهندن ونه ده دین جهندن
اولسون هیچ بر وجه ایله مناصبت تحصیل ایتد
رمامشلردر. اوشبو سببندن تانارلر اوستنه

مشلر، موردوا وچواشلر و آنلرنڭ يرلری
 تماما مسقوا ملکنده قالاچق . (۲) بر قالماي
 روس اسيرلری آزاد ايدلنه چکلر . (۳) سيون
 بيگه و اوتاميش گری خان هم ده بونله . طر
 فندس اولان قويم خلقلری و آنلرنڭ بالالری
 ونسللری جملہسی اسير صفتی ايله مسقواغه
 يبارله چکلر . قزان خلقلری اوشبو شرطارغه
 رضا اولدیلر . بو صلح سيبندن قزان مملکتی
 ايکی گه آيرلوب اڭ گوزل و بسای يرلری
 مسقوا ملکنه کوچدی . سيون بيگه اوزينڭ
 و اوغلبنڭ قزانده رزقلری بتديکنی پیلدی .
 قزانين « ضيا » فلعه سینه و آندنده مسقواغه
 يبارلاچکلرینی تمام آڭلادی . سفر گه حاضر
 لنديکی صوڭ زوجی صفا گری خان قبری
 بانينه واروب زیارت ایتدی ، آنڭ ايله
 گوزل و محبت ايله ترکک ايتديکنی و آنڭ
 سایه سنده نه کبی راحت و عزت اېچنده دنبا
 کچردیکنی فکرب کوزلرندين يغمور مثالنده
 پاش توکدی ، بونی کوروب همده اوزلرينڭ
 عزتو خان خاتونی ايله خانلرينڭ اسير صفتی
 ايله مسقواغه يبارلوی اېچون قزان خلقلری
 عارلانديلر ، قزغانديلر ؛ اوز اوزلرينی منع اېن
 آلمای قچقروب آغلاشدیلر . سيون بيگه
 قزاننڭ تورهلرينه و حکومت باشنده يورو
 چيلرينه بر سوز آيتمادی . الله تعالی حکمینه
 رضا اولديغنی بيلدردی . بوندين صوڭ حاضرلنمش
 اولان زبنتلی آرباغه اوطوروب قزان ييلغه
 سینه واردی . بونی آلوب کیده چک کوبمه
 حاضرلنوب طورادر ایدی . اوغلی اوتاميش
 گری ايله بزلکده کوبمه گه کردیلر ، قريميلير
 نڭ هائله وبالالری جملہسی شوننده طولمش
 ایدی . فايغوسندن ، کوب آغلاوندن سيون
 بيگه نڭ يوزی صاب صاری اولمش

ایدی . قريم تورهلرندن قوشاق اوغلان ،
 خلقتی صوغش اېچون دلالت ايدر وغيرتلر
 کوسترر ایدی ، اما آنڭ دشمنلری آڭا
 تورلی افترالر حتی سيون بيگه ايله نکاح
 ایده چک و اوتاميش گری ب اولدروب خان
 اولاچق ديه سويلرلر ایدی . قزان ميرزالری
 ايوانغه و بولورگه قصد ايتديکلری حالده
 قريم ميرزالری صوغشرغه دلالت
 ايلرلر ، قريم ، قوغای و استر خاندن ياردم
 کله چکن خلقلرغه وعده ايدرلر ایدی .

قريم ميرزالرينڭ قزان خلقتين تمام
 اميدلری اوزلديکی صوڭ اوز آرالرنده
 اتفاق ايدوب قزاننی تاشلاب قاچوب چيقد
 يلر . جملہسی اوچبوز مقدارنده ايديلر ،
 لکن خلاص اولمق نصيب بولمادی ، و اتقه
 ييلغه سننده روس عسکری ايله اوچراشوب
 صوغشديلر قوشاق اوغلان ده اوزينڭ فرق
 بيش عند اتباهی ايله اسير آلندی ، مسقواغه
 يبارلوب هر بوی شوننده اولدردیلر .

قريميلير کتديکنندن صوڭ قزان خلق
 لری ايوان غروزی غه ايلچی يباروب صلح
 صور اديلر و شاه علی نڭ خان اولمقینه رضالق
 کوستردیلر . ايوان ايسه هر نه قدر قزاننی
 آلوب اوز ملکينه قوشمق ممکن ايدیکن
 بيلسه ده بتونلاي آلمقنی اېکنچی بر مصلحت
 وقتغه قالدروب شمد يلك مصالحه ايدرگه
 رضالق کوستردی . خصوصاً شاه علی ، خان
 اولمق مسقوا ضبطنه کردی دېک ایدی .
 زيرا شاه علی خاننڭ قزاننی اوز قولى ايله
 تابشراچغه شبيهه ايتماز ایدی .

بذاء عليه اوشبو شرطلر ايله صلح ايدرگه
 رضا ايدیکنی قزان ايلچيلرينه بيان اهندي :
 (۱) مسقوا تبعه لگنی قبول اېنمش چير

واردیغی وقت ایوان غریزی قاسم شهرندن
شاه علی خانسی کتورتوب سیون بیکه نی آغا
ویردی. سیون بیکه ننگ آتامسی یوسف میرزا
مسقواغه آدم بیاروب سیون بیکه ایله اوغلی
اوتامیش گری نی قطعی صورتده اوزینه فایتار
لوب ویرامکنی طاب ایتدی ایسه ده ایوان :
« اول سیون بیکه شاه علی گه اوزی تلاب
واردی » دیه جواب فایتاردی، نه سیون بیکه نی
ونه اوتامیش گری نی ویرمادی (۱) فقط سیون
بیکه شاه علی گه مجبوری صورتده واردیغندن
باراناماش وحسن معاشرتلری ده اولمامش،
بلکه زوجی صفا گری خصوصا اوغلی اوتامیش
گری مسرتیله بانوب کویوب وفات اولدی
دیپورلر. اغلب احتمال کورده ۵۷ یا ۵۸ یاشلارنده
۵۵۷ تاریخنده (هجری ایله ۶۶۴ یا ۶۶۵ میل
اولور) وفات اولمشدر.

(۱) فارمزین ج ۸ بیت ۲۵ (ح).

و کوزلری ایچکاری باتوب قالمشیدی.
بتون قزان خلقی دیپورلک خصوصا خاتون
وقزار اوشبو خاتون پادشاه ایله اوغلی اوزا
تورغه توشدیله. کویبه کیتارگه حاضرلنوب
یتدیگی صوگ سیون بیکه، قزان خلقلرینه
اشارت ایله وداع ایتدی. بونی کوردیکلرته
بتون خلقی بر یولی تزلندیلر و بر تاوش ایله
آغلارغه کرشدیلر. تمام قیامت علامتی اولدی.
ژولغده کناز آبالینسکی، کویبه سی ایله کوتوب
طوراخر ایتدی. سیون بیکه نی، اوتامیش
گری وجمله ایدده شلرینی کویبه سینده یوکلاب
مسقواغه آلوب کندی. مسقواغه ۵ نچی سنتابرد
واروب کردیلر بوداقه ۹۵۸-۱۵۵۱ تاریخنده
اولدیغندرم اوتامیش گری خاننگ حکمدار لغی
ایکی ییلین بر مقدار زیاده اوور.
اوتامیش گری نی صبی ایکان حالده مسقواده
چوقنتر وچ الیکساندر اسیمی ویردیله و ایوان
غریز فیسراینه آلوب تربیه ایتدیله. قزان سفرینه

مقاله لر

توحید. حیات. اسلام

(باشی ۲۱ نچی نومبرده)

محافظه صحت

یوقاروده یازلدی که : انساننگ حیات
فضائل شخصیه سی سعی و عمل کبی شیلر
ایله ارلوب، حیاتی محافظه ده حفظ صحت
قاعده سنی رعایت ایله اولور. حفظ صحت

قاعده سی رعایت قیلنماز ایسه حیات دوام
قیلماز.

صحت دیدیکمز شی نه در؟ صحت وعا
فیت سببند انساننگ وجودینی ترکیب وتشکیل
ایدن هر بر اعضاسی کندی وظیفه طبعیه
لرینی اعتدال ولازم صورتله اجرا ایله.
حق تعالی انسان ننگ بدننی حدسز اعضالر
ایله خلق قیلمشدر که: بونلرنگ هر برنده
حکمت ومنفعتلر وهر برینگ باشقه باشقه

لر دن تصفیہ ایدوب خرافی بولغان اعتقادو عادات
هم عملار دن تطہیر قیلماق ایله حاصل بولور.
چونکہ بو حالده روحنک فضائل و شرافتی ظاهر
بولوب صافی حالده فایتورده سلامت بولور.

بدن تریبہسی خادم الابدان اولان
طیبیلر قولنده در. بونلر حیوانلر وانسانلر ننگ
بدنلرینی فسیولجا وهم علم نباتات (کیمیا)
طبیعیات فنلر بل تریبہ قیلورلر.

روحنک تریبہسی جناب حق دن ارسال
اولنان انبیا (علیہم السلام) ورثہسی اولان
علمای کرام قوللورنده در. جناب حق دن نیچہ
پیغمبرلر بعث اولنوب هر بری انسانلر
روح انسانیه ننگ فضائل و شرافتنر اظهار ایدوب
دنیا و آخرت حیات و سعادت بولنه کوندرلر،
بونلر ننگ ورثہلری دخی فضائل روح ایله
تریبہ قیلوب سلامت ابدیہ اوزرینه ارشاد
قیلورلر.

اسلام دینی بتون انسانلری سلامت و مسا
لمت اوزرینه ارشاد قیلور. بنی آدم آراسنک
ایسکی زمانلر دن پیر و توارث ایله اورنلا شوب
فالان خرافی اعتقادو عادات، اخلاق و اعمال دن تطہیر
قیلوب حیوان و سباعی، شیطانی اولان شائبہ لر دن
تازارتوب انسانلرینی صافی سلامت حالنه
قویبشدر. بونک ایله بر ابر فضائل بدن حقندہ
پک کوب آیتلر ایله صحت بدنیه خصوصندہ بو
علملر ننگ مبادیلرینی کومتر مشدرک: فقط بونلر
صوکنک مسلمانلر ننگ جہالنلری سیندن ضائع اولمشدر.
اسلام انسانلر ننگ کرک حیات شخصیه و کرک
حیات اجتماعیه لرینک محافظه و مسالمتی ایچون
بر نعمت عمومی ایدی فقط مسلمانلر ننگ کوبی
بونو آکلما یوب بو نعمتی ضائع ایتیشلر در.
وشونک ایچون رذالندہ قالیشلر در.

(آخری وار)

امام و مدرس سرور الدین

وظیفہ لری بولنور. هر بر اعضا کندی
وظیفہ سیننی معتدلانه صورت ایله ادا قیلور
اولسه اول وجود، صحتده بولنور و حیات
دوام ایدر. بو ایسه جسمانی حیات
اولوب انساننک دخی بوندن باشقه «روح»
جهنندن ده حیاتی واردر. انسان ظاهر صحتنی
محافظه قیلور اولسه بو دنیا ده بدنی ایله
سلامت حیات قیلور. اگر دخی روحینک
سلامتنی محافظه قیلسه ایکی دنیا ده حیات
و سعادتده اولور.

بدن ایله روحنک سلامت لکرینی محافظه
قیلور ایچون مخصوص قانونلری واردر. بو
قانونلر ایله محافظه قیلنور بولسه لر هر
ایکسی سلامت بولوب بویله انسان، هر ایکی
دنیا ده مسعود اولور. صحت بدن ایسه حکما
طرفندن تدوین اولنمش حفظ صحت قاعده
لرنجه تریبہ قیلنق ایله حاصل اولور. بو
ایسه انساننک احتیاجات ضروری لری اولان:
مطعم، مشارب، مساکن، ملابس، منازل،
کیی شیلری قواعد صحیه و ادبیه اقتضاسنجه
اصلاح و انتصاب قیلماق ایله حاصل بولور.
گوزل هوا، ضیا، اکل شربده اعتدال، حرکات،
تخیل، تصور، تفکر، تولع کیی عمللر ده اعتدال
قیلنق، قانون و ادب بونجه بولنق هم قواعد صحیه
دندر. بونلر صحت عمومی قاعده لریدر. بونک
دخی خصوصی شعبه لری واردر. بو شعبه لر هر
کم نینداین عملده اولسه شوگنا کوره محافظه
صحت قاعدهسی بولنور. مثلا عسکر به لر ننگ
اوزلرینه مخصوص، فابریقه لرده ز اوودلر ده
اولان عمله ننگ اوزلرینه مخصوص، فلاح و تجار
لر ننگ اوزلرینه مخصوص، یاز و چیلر، مدرس لر ننگ
اوزلرینه لازم حفظ صحت قاعدلری واردر.

روحنک سلامتی ایسه فضائل روحی ابراز
قیلماق ایله یعنی حیوانی، شیطانی بولغان شائبه

آثار عتیقه

آثار عتیقه (Archaeologia)، دبه کهن زمانلرده براق بابالرمزنگ قوللانیمش اولد قلمری شیلردن توپراق آستنده و خرابه لرده قالوبده بوکون آلله نوشوب صافلانمده اولان شیلرگه دینلور .

بر وقتلرده آدملر بویله اثرلرنک قیمت لرینی بیلماز ، ایسکی شهرلر خرابه لرنده اتفانسیز یورروبوکونه اگ قیمتلی اولان تاشلرنی ، باغانالرنی سوتوب حیوان آبزارلرنک قوبمه لرینی سالورلر ایدی . ایسکی بر شهر اثر لرینی تاشوب استعمال ایدرگه فسد ایدوچیلره فخر کائیات افندمز رسول اکرم حضرتلرنک : « اویله شیلر ، کلوب کنمش قوملرنک اثرلری اولوب خلفلره عبرتدر . شونک ایچون آنلره نیه گز! » دبه منع ایتدیکی مرویدر . درست اولدیغی تقدیرده رسول اکرمک بو حالی ، آثار قدیمه نک اهمیتنه اشارت اوله بیلور .

مع مافیله آثار عتیقه نک قدر و قیمتی پک کوب زمانلره قدر آکلاشلامادقندن ، بونلر نک حفظینه مخصوص اولان « موزه خانه » لر بولنرمق اصولی پک صوگ احداث ایدلمشدر .

« موزه » ، میر واکلنچه یا که دبده و تفرج اورنی اولمای بلکه بر عبرت خانه و بر مجسم تاریخدر . اوزندن یوزار ، بیگلر و بر قاچ بیگلر ایله بیللر مقدم ایلك باشامش انسا نلرنک شهرلرینی ، قریه لرینی ، عبادت خانه و یورت اسبابلرینی ، فورال و هموما اثرلر ینی کورمک قدر آدم اوغلینه عبرت و بره چک شی اولنماز . هر کس ایسکی شهرلر و ویرا نلرنی کوروب بوری آماز . حالبوکه بر

طاقم اثر اولنورکه ویرانه لر اورتاسنه قالور اولسه بوزلور ، قریلور و غائب اولور . ایشته بویله روشده بوزولمق ، قریلمق و یوفا لمدن صافلامق ایچون همده اولندیغی برلر ینه واروب کورمک میسر اولمیه چق آدملره بنگلکک اولسون ایچون آثار عتیقه نی حفظ ایلر ایچون « موزه » اصولی ایجاد ایدلمشدر .

آثار عتیقه بو کونده اگ اهمیتلی بر فن حکمنی آلمش و شمدی تاریخ فنینه ک اساسی اعتبار اولنمده در . تاریخ ، کهن حادثه لرنک ضبطندن عبارتدر . مؤرخلر ایسه کهن زما نلردن اوچ و دورت بیگلر ایله سنه ک حاللرنی ضبط ایتمشلردر . فقط بونلر آراسنده خیلی اختلافلر اولنور . بری ضبط ایتدیکی شینی ایکنچی بری باشقه بر طرزده ضبط ایلر . بوندن باشقه ، تاریخ ایچینه هر وقت بر چوق مبالغه لر ، یالانلر ، خارق عادت شیلر قانشور . شونک ایچون تاریخ کتابلرنک جمله سی ده و جمله سوزلری ده درست اولوب بتماز . حتی بو کونده بر حادثه ده کندیلری حاضر اولان ذاتلر ، بر برینه باشقه باشقه طرزده اوله رق حادثه نی مختلف صورته حکایت ایدرلر . کندی زمانزده و کندی آرمزده اولان واقعه نک نقلنده بو درجه ده اختلاف کورلور ایسه بو زلر و بیگلر ایله بیللر مقدم وارنلر مزدن پک براق برلرده اولان واقعه لرنک نقللری نقطه نقطه ده مطابق اوله چغینه نیچوک اینانق ممکن اولور ؟

حالبوکه آثار عتیقه اصلا بالان سویلماز ، بونده مبالغه فلان یوقدر . زیرا آثار عتیقه وقوعات و ماجرالرنک مجسم صورنی اولور . شول قدر وارکه آثار عتیقه ایله علم تاریخ لازم غیر مفارقی حکمنده بر برینه محتاجلردر .

انسان، ظن اولدیغی کبی بارادیلدیغی ایله مدنیت و مکمل فن معیاری و باشقه معلو ماته مالک، هنر و صنعتلر گه صاحب اولمامشدر. انسان اولان بو کونگی معیشت سببلی استراحت بوللری تدریج ایله پک صوگ و قتلر میدانه کلمشدر.

زمان ایله مکان آراسنه غریب بر مناسبت اولور. زمان چهنجه بزه اوزاق اولان حاللری بو کونده مکانا اوزاق اولان برلرده کورمک ممکن اولور. مثلا ایکی بیگ سنه اولده بابالرمزنگ احوالینی تمام تمامه آفریقا ایپلرندمه و محیط دکیزی جزیره لرنگ کورمک ممکندر. تاریخ ضبط ایده آلمادیغی وقتده یاشامش بابالرمز کبی یاشامکده اولان قوملر بوکون هم جهان یوزنگ اولنورلر. دنیاننگ بر قطعه سنه اوشبو کونلر، پارا خود و تیمر بوللر اشلاب طوردیغی، خاقلرده اگ بیگی صوغش قوراللری ایله قوراللاندقلری حالده اوسترالیا و باشقه جزیره لرده شویله قوملر واردرکه قوراللری یردن آلدقلری ناش ایله، سندروب آلدقلری آچاچ، بورنلری ده آچاچ کولگه لری، تاغ مغاره لری اولور.

خلاصه: تاریخ ضبط ایده بیلدیگی زمانلر دن ایلك نوع بشر وحشیلک و جهالت اوزره بر چوق عصرلر کچرمشدر بوکونده جهانده هول عصرلرننگ نمونه لری اولارق بر چوق قوملر آنلر کبی عمر کچروب طور مقلردر.

واقعہ تاریخه، اگسرده آثار عتیقه ایله تاپید اولنور ایسه در سنلگنده اصلا شبهه قالمز. آثار عتیقه ده تاریخ معاونتیل حل و تشریح اولنور. مکمل صورتت تاریخ بیلیمیان آدم، آثار عتیقه دن بر شی آکلماز و اصلا لذت آلماز. بنام علیه آثار عتیقه علمی تاریخه و تاریخ ده آثار عتیقه به استناد ایدر.

قدیم امتلرننگ هر برینگ اوزارینه مخصوص اصول معیارلری اولمشدر. بو کونگی آثار عتیقه عالمی بوللری شول درجه ده درس ایتمشدرکه، یونولمش و اشلانمش بر ناش باغانا کوردیکلر نه هیچ بر بازوی و علامتی اولمادیغی حالده، قانغی قوم اشی اولدیغی فرق ایده بیلورلر. اوشنداق ایسکی امتلرننگ هر بری کندی حکمدارلرینی و قهرمانلرینی، بیوک آدملر و معبودلرینی کندیلرینه مخصوص روشلرده تصویر ایلرلر. اربابی عتدنگ بوللر هم قانغی قوملرله مخصوص ایدیگی مشتمسز تفریق ایلدنور. بو کبی شیلردن تاریخی تکذیب و یا تصدیق ایده چک، پک کوب حقیقتلر میدانه کلور.

آثار عتیقه ایکی نوع اولسوب بری: تاریخه اولمقله تاریخنگ آز چوق ضبط ایلدیکی زمانلردن قالمش شهرلر، قصبه لر، معبد و تیانلر، کوپر و حمالر، قلعه و هیکلر، ستون و یازولی ناملر کبی مصنع اثرلر اولنور. بوللر ایله تاریخ تصدیق و تکذیب اولنه بیلور. ایکنهی نوعی ده تاریخ ضبط ایلمادیکی زمانلردن قالمه اثرلر اولوب، صنعی تاغلر، بیوک ناملردن یاصالمش قویمه لر، بربرده تزلمش بیوک تاغلر و شول وقتلرده قوللانمش قوراللر بقدای و غیر اورقلرینی واقلار و اون صفتنه کنورر ایچون استعمال ایلمش ناملر و غیر بوکبی شیلردر.

ترکستان اداره سی

ترکستانک اولان حاضرگی اداره ، قفقاز ، سیبریا ، قریم و اورنبورغ اداره لرینه و عموما آوروپا و آسیاده اسلاملر اولان ولا-یتلر اداره سینه اوخشامای اوزینه مخصوص اداره سی واردر .

حاضرگی ترکستان ، سیردریا و فرغانسه سمرقند و سیبریا پیچینسکی (یدی صو) ، ماوراء بحر خزر (زاقاسپیسکی) ایالتلر ندرن متشکل بیوک و معمور بر اولکا اولوب سکنه سی ده اون میلیون قدر اهل اسلام ایله یوز بیگ مقدارنک ، اولور اولماز یهودی و خریستیان قوملریدر .

ترکستانمزنک شرق طرفی ترکستان چینی مسلمانلری ، جنوب جهتی ده ترکستان افغانی اسلامی ایله محدود اولوب جنوب قسمی بخارا ، خیوه حکومت اسلامیه سندن عبارتدر . جنوب و جنوب غربی طرفی ایران ایله کورشی و شمال طرفی ده کاملا سیبریا غربی صحرا منک ساکن فرغیز قارنداشلر مز اولنور .

ترکستان اهالی اسلامیه سی عمومیتله ترکی تیلی ایله تکلم اولوب ، جنوب قسمنده آنجق یوز بیگ قدر خلقلر فارسی لسانی استعمال ایدرلر . فقط بونلر ترکیجه گه ماهر اولدقلر ندرن رسمی لسانلری ترکیجه در . محلی محکمه لر و دارالقضالر غه اولان مرافعه لر ، عموما دفتر وضبط نامه هم تذکره لری ترکیجه بازلمق در .

ترکستانه لباس ، مذهب ، تیل تفاوتسز برطرز ده اولوب اصطلاح لرینه کوره شهرده اولانلری سارت و قریه لرده معیشت ایدنلری اوزباک ،

ترکمان و صحرا ده مال کوتوب یوروچیلری فرغیز و قزاق دیه آنالورلر . مذهب و اعتقاد ، عرف و عادات بابلرنک ازدواج کبی شیلرده بر برندن فرقلری و بیکنانه لکلی اصلایوقدر .

ترکستانک اولان اهالی اسلامیه ایچون روسیه حکومتی طرفندن تصدیق اولنمش و اوز طرفلر ندرن صایلانمقده اولان قاضیلری ، بیلری و آنلر حضورنک ده مفتیلری موجوددر . رسمی دفترلری ، مهر و علامتلی هم وار . قاضیلر ، حکملرینی فتوالر و کتابلر غه موافق ؛ بیلر ایسه حکملرینی اهالینگ عادت لرینه مناسب طریق ایله اعلان قیلورلر ، فقط عادت که موافق اولان حکملر ده شریعتدن خارج اولماز .

قاضیلر ، شهرلرده و قریه لرده اوشندانک شهر و قریه لر اطرافنک اقامت ایدن خلقلر غه مخصوص اولوب ، بیلر ایسه سیار و صحرا خلقلری ایچندن صایلانوب اوزلری ایله برلکک یوروب قطع خصومات ایدرلر .

قاضیلرنک و بیلرنک عادی اسپیزد هم ده فوق العاده اسپیزد اسمنده ایکی توری مجلسلری اولنور . شوعی قاضیلرنک قضاو حکم کیفیتلری هب شرعی اولوب ، عرفی قاضیلر نک حکم واستفسار طریقلری بر آز باشقه اولور . مع مافیه حکملری واستفسار لرینک ماحصل و نتیجه سی شریعتدن خارج اولماز .

محلی قضا محکمه لر ندرن باشقه ، برده محلی اجرائیه محکمه لری موجوددر . بونلر ایسه شهرلرده « استارشی آفصاقال » و « قطعه آفصاقال » ی دن ؛ صحرا لرده « اوپراویتل » (بیگ باشی) دن عبارت اولوب بهر ۵۰۰۰ دن ۱۵۰۰۰ گه قدر اهالینی اداره قیلورلر .

قارالوب جانپارغه ۱۸ آیفه قدر حبس ۲۰۰۰ صومغه قدر اشتراف سالورغه قاضیلر مزنگ نظاما حقلری واختیارلری وارد هم بویله روشده حکم ابدوب طورلر. فقط بو روشده اولاچق حکملر برگنه قاضی فکری ایله اولمای بلکه مقتیلر مجلسی، فتوی وینه هم یهین یا که اقرار صوکنده فتوی کتابلرینه موافق روشده اولور. حکمین ناراضی اولانلر قاضیلر اسپیزدینه هم ده فوق العاده اولان قاضیلر اسپیزدینه رجوع ایلرلر. بعضی وقتلر مختلف اوپاز و اوبلوست قاضیلرندن و اهل فتوا ارنندن هم اسپیزدلر تشکیل ایدلنور.

قاضیلر، بیلر و محلی اجرائیه ادارهلرننگ رسمی صورتده متعدد مهرلی دفترلری اولوب بونلره عموما ترکیچه یازلور، مختلف فیه اولان مسئلهلر حقنده عمل، مفتی و یا قاضیلردن اکثرینک فکرارینه کوره حل اولنور.

لکن عموم قاضیلر وفتوا اهللری اوستندن نظارت ایده چک خصوص بر اداره بوقلغی سببندن مقتیلر مجلسینک ترجیحلری یا که قاضیلر مجلسینک حکملری خواه خطا و یا که صواب اولسون جبری صورتک تنفیذ ایدلنور. بر کره اسپیزد حکم ایتمیمی؟ آرتق آکا فسخ اولنماز. بعضا ترکستانک متعدد ایالتلرده اولان قاضیلر اسپیزدی عین حادثه طوغروسنده مختلف حکم وفتوی اصدار ایلر. بو اش حکومتنک ده تعجب ایدیینه حتی که سوطن ایلمکینه سبب اولور. بو حاللر ایسه عمومی قاضیلر اوستونده بر اداره منتظمه شرعیه اولمادیغندلر.

ایشته بزم ترکستان اولکاستده اولان «مبستنی صود» یاخود «شرعی آفتانومیه» لرنک خلاصه سی بوندن عبارتدر. بو قدر

محلی اجرائیه محکمهلری اوستندن اوپازنی روس ناچالنیکلری نظارت ایدر.

انصافال و اوپراویتلر نظارتنده ۶ دن ۱۰ غه قدر دهیه انصافالی (استار شینه سی) اولور. بونلرنک هر بری مسلمان اولوب هر اوچ بیلده بر دفعه اوزلری طرفندن صابلانوب و حکومت طرفندن تصدیق ایدلورلر. کندیلرینه مخصوص محکمهلری، مهر و نشانلری واردر.

اوشبو اسلام مامورلرینک خدمتلری ایسه روس و مسلمان قاضیلرینک حکملرینی، روس و اسلامی محکمهلرنک امرلرینی اجرا ایدوب طور مق، نالوغلر جمع ایتهک و هر نوع حادثات و جنایات اوستنه واروب تفتیش ایلمک، و بو خصوصه ژورنال یاصاب شرعی، عرفی و قانونی محکمهلرکه تابشروب طور مقندن عبارتدر.

ترکستان قاضیلری میلیونلر ایله صوملر و بیگلر ایله دبساتینه برلر حقنده برینک فائده سینه و ایکنجهینک ضررینه حکم اعلان ایده بیلورلر. میلیون صوم قیمتنده اولان شرط نسامهلرنی، زالوغ و وکالت نامدلر نی، تقسیم نامه وارث هم مبادللرنی تصدیق ایدرلر، رسمی وثیقهلر و برلر. فقط اوچ سنه لور اولور کوپچی کرپوستلر اکرده اوچپوز صومدن آرتور اولسه ناتاریوسلرده تصدیق ایتمرمک لازم ایدیکی حقنده نظام اعلان اولندی. هر حالده ترکستان دارالقضا لری، کوب وقتده ناتاریوس خدمتلرنی ده ادا قیلهدر.

نکاح و طلاق، وراثت و عصوبت، هائله و وصیت دعوالری و غرازدانسکی بلانهایه دعوالر و اوغلاونی اشلرهم قاضیلرمن حضورنک

فقط ناتاریوسلرده اولدیغی کبی بونگ ایچون قویلمش بر ناقسه یوقدر . مع مافیه مفتیلر ایچنده ده بالقوه مفتیلر یوق دگلدر .

هر بر اویازده ۲۰ - ۳۰ قاضی وهر بر دار القضا حضورنده بر ایکی مفتی موجوددر . قاضیلر ننگ سنوی واردانلری ۵۰۰ صومندن ۵۰۰۰ صومغه قدر و مفتیلر ننگده ۲۰۰ صومندن ۱۰۰۰ صومغه اولوب اوشبو مبلغ دهواچیلر دن موزوجانندن ، متعاقدان دن آنور .

ترکستانده اولان یوقدر علمی و ملی مامورلر همه سی امنعانسز صایلانورلر و کندیلریننگ باشچیلری ده اولماز . اوشبو سببندن بعض بر بوزوق و اویغونسز اشلر هم میدانه کلور . مدرسه و مکتبلر مزننگ خرابلی ، دارالقضا لر ننگ عدم مساوانی ، ترجیح و فتوالرده تنا فضلر ، بعض بر ولایتده بر دعواننگ مسوع اولوب ، ایکنچیسنده مسوع اولمادیغی ، هالمر ننگ آزالمقی ، فساداخلاق و رشوتنگ کوندن کون شیوهی و بوندن باشقه نهایتسز اولان انتظامسزلقلر محض بر باش اداره اسلامیه اولمادیغندندر .

۲۰ نهی نومیرلی «شورا» ده ترکستان اداره روحانیه سی طوغروصنده بر سوال اوقودق . مذکور سوال فکر عاجزانچه بر جواب ترتیب ایتمک اولدیغی مزن مذکور جوابزنی اوقومق ایچون اوشبو مقدمه نی مطالعه ایتمک لازم اولدچقدر .

صوم ترکستان ایچون بر اداره اسلامیه تشکیل تابوب ، شعبه لری هر ولایتده آچلمق طوغروصنده لایحه توزوب ۲ نهی ۳ نهی دوماده اسلام فراقسبه سینه تابشرمش ایتم . شمدی بوکره ترکستان مفتشی سیناتور غراف پالین جنابلرینه هم مختصر بر لایحه تقدیم

امتیازلر ، روسبه ده باشقه قوملرده یوقدر . شوپله ایسه ده بر بیوک محکمه اسلامیه اولماد یغندن اشلر یکنسق دگل کبدر . . . .

ترکستانده اولان قدیمی و اصول جدیده مکتبلری و مدرسه لر کاملا هر اولوب ، هر کیم اوزی آرزوایتش کتابنی اوقورواوقودر و ایسته دیکی تیل ایله درس ویرر . بو طوغروده هیچ بر مانع یوقدر . امامت ، خطابت ، مؤذننگ منصبلرینه ؛ معلمک و خصوصی صورتده درس گوینک ایدنلرگه بو کون گه قدر حکومت هیچ قاتشما دی . یالگزر اهالینگ تکلیف و فائعه سیله منصوب و معزول اولورلر . اوشبو سببندن اولسه کرک بو منصب اهللری امر معروف و وعظ اینمازلر ، نفوذلری ده هیچ یوقدر .

رسی اولان بیوک ووقلی مدرسه لر ننگ مدرس و منولی هم ناظرلری طایبه طرفندن صایلانوب حکومت طرفندن تصدیق ایدلنور وهر بر مدرس اوزی ایسته ش درسینی اوز بیلدیکی کبی تعلیم ایلر ، آکا هیچ کیم قارشماز ، عالم یا که جاهل اولسون آنی تفتیش ایدرگه هیچ کمنگ حق اولماز .

قاضیلر ایچنده علوم عربیه و شرعیه دن و قوفنسز ، ترکستانه مخصوص اولان قانونلردن خبرسز و درایتسز هوام ، خیلی کوب اولنور . مفتیلره کلنچه بونلر اکثر صاحب مطالعه و بر قدر قلم صاحبلری ، خیلی مدقق آدملر و شول جهتدن دارالقضالرده یول باشچیلر بونلردر . بونلر ننگ صلاحیتلری بالفعل ثابت اولمادیغی تقدیرده مفتی اوله بیلمازلر . بر کره مفتی اولدیغی صوگ عبری وارنچه اوشبو منصبنه قالور ، دارالقضالرده اولتوروب فتوی بازار و بوننگ برابرینه ده غیر معین صورتده آقچه آلور . (فتوای آقچه برابرینه بازار ،

تاریخ العلوم

(باشی ۲۱ نچی نومبرده)

انکسافوارس وفات ایندیکن صوگره ارشیلایوس ریاست ایلمشدر. ارشیلایوس طبیعت علمنی الك اول یونیدان « ائینا » به کوچردیکی ایچون طبیعی ایله ملقب اولمشدر. ارشیلایوس (۱) اوزینه خلف اولمق اوزره شاگردی سقراط (۲) نى انتقاب ایلمشدر. سقراط میلاددن قبل ۴۶۸ سنه سنده « ائنه » اوللرندن « الویس » نام قریهده دنیاغه کلمشدر. ابتدا انکسافوارس، صوگره ارشیلایوس نام ذاتلردن فلسفیات اوگرندی. لکن علوم فلسفیهده خصال حبیبه که تعلق ایته چک بعثله یولقماقدن علوم ادب و اخلاقه میل ایلوب اسمنی یونانچه حکمت ادبیه وعلیهنگ واضعی دیو مشهور ایده چک بر درجه که قدر طرشدی. « عافل اولان کیمسه که لازم اولان حال، عقل سلیم و طبع مستقیمنگ رخصت ویردیکی اشنی اشلمک، و خلافتدن صافلانمق در » سوزی سقراطنگ فلسفه ادبیه جهندن بر قانونیدر. سقراط ۷۰ سنه یاشاد یکندن صوگره حبسه مسوما قتل اولمشدر. سقراط وفات ایندیکن صوگره شاگردلری قبروانیه، اشراقیه، کلییه اسملری ایله اوج قسم که بولنمشادر.

(۱) مرآة العبره ارخیلوس دیو یازلمشدر.

(۲) سقراط نه پک بای ونه پک فقیر ایدی

بلکه اورتا و اعتدال اوزرنده ایدی. تدریس ایندیکی وقتلرده شاگرد لرنده هیچ برشی لمامشدر. امر تعلیمی دنیا مالینه ساتانلره اعتراض ایدر ایدی. « انسان تعلیم اخلاقه اقدام بونکله برابر شاگردلردن اقتنام اوزره بولنمسه پک عجیب بر حالدر » دیور ایدی.

ایتم. کذلک ترکستانده اولان رسمی و غیر رسمی اسلامی و روسی مکتب و مدرسه لر همده اورتا حکومت مکتبلرنده علوم اسلامییه و دینی مدرسه لرده کی علوم عالییه و عربیه تعلیم و تدریسلری حقتده، مدرسه لرنگ ارتقاصی بابنده مختصر بر لایحه توزوب محترم مستشرق کاریاچکین واسطه سیله تابشردم. تنقید و تفتیش اولنسون ایچون اوشبو لایحه صورتنی «شورا» ده نشر ایندرسم کرک. راقم حروف عموم ترکستان ایچون مخصوص بر اداره روحانیه تاسیس طرفدار یم. انشاء الله وقت اولسه بو طوغروده مفصلا بعث ایلرم. بویله بر بیوک و منتظم صورتده اداره اسلامییه آچلما دیغنده ترکستان احوالی اصلاح اولماز ظننده یم. بزه اوله چق اداره، بالکز اداره روحانی دگل بلکه ملکی، حقوق، علمی و غیر بو کبی اشلرنی اجراغه قادر اوله چق صورتده ترتیب ایدلنور که تیوشلی. حاضر نده اولان دار القضا و دار التدریسلرمن الك بیوک فورمسه سی اولمق لازم کلور. (۹) بتون روس خلقی باشقه و طندشلمن معیشتلرنی، مسائل حیاتیه لرینی توسیع ایلوب طور دقلری حاله بزم حاللرمنه ایچون تعبد و تضییق ایلسون! بزم قاضیلرمن و عالملرمننگ میستنی صود اشلری طوغر و سنده باشقه لردن زیاده تهر به لری وارد و کرکدر که شهره صورتده اداره اولنسون!

«سیرتند» ده مفتی محمود

خواجه بن بهبود خواجه.

«شورا»: — مفتی حضرتلرینگ اوشبو

مقاله سی، ۲۰ نچی نومبرده معلم کویم قارلی افندی طرفندن ویرلمش سؤال ایچون غایت اهمیتلی تنقید و محاکمه ایلمه سی هم مطلوبدر.

وبونلر دنده مشائیین، اسطوانیین، رواقیینلر
ظاهر اولمشدر.

قیروانیه فرقه سی

سقراط وفات ایتدیکن صوگره شاگردلر
ندن «ارستیب» اسملی ذات، اوزینک وطنی
اولان قیروان شهرینه (افریقاده اولمش)
واردی. قبل الیبلاد ۴ نهچی قرن ایچنده
بر جمعیت تشکیل ایدوب شهرینه نسبت
ایله جمعیتکه «قیروانیه جمعیتی» دیو اسم
ویردی. ارستیب بعض تعلیماتنده استاذینه
خلافق ایدر ایدی. شوایلکه: آنک فکر نه
شر ایله خیر آراسنده اصلا فرق یوق،
انساننک سعادت کامله سی دنیاوی لذتکه محصور
ایدی. ارستیب ننگ شاگردلرندن «ثیودور»
اسملی ذات آل ننگ وجودنی انکارنی مسلك
ایدوب ثیودوریه جمعیتی، اوجه سیاس،
آنی شیریده اسملی ذاتلر «اوجه سیاستیه» «آنی
شیریدیه» جمعیتلری تشکیل ایتمشلر ایسه ده آز
مدت ایچنک سونمشلر، اهمیت کسب ایله آلامشدر
در. کذلک سقراطنک شاگردلرندن افلیدس
مغارو فلسفه ده جدال وخصمه گه بیک مبال
اولدیغندن «مغارو» شهرنده «مغاریکه
جمعیتی» تشکیل ایتمش ایکن بو جمعیتنک
اعضالری جدالده مضامه که، جوایده حدتکه
میل ایتدیکارندن بو جمعیت «ارستیکه
جمعیتی» دیب آنالیدی کبی بو جمعیت ده
تعلیم سوال و جواب طریق ایله اولدیغندن
«منطقیه جمعیتی» دیب ده آنالمشدر. اوشبو
جمعیتنک مدرسه سندن «ادبولیدوس» اسملی
بر آدم چقدش ایکن، آنی معلمی افلیدس
مدرسه ده اوزینه خلق ایلامشدر.

اشراقیه فرقه سی

بو فرقه ننگ معلمی «آکادیمیوس» نامنده
بر ایر اولدیغندن شوکا نسبت ایله مدرسه
لرینه «آکادیمی» اوزلرینه ده مدرسه لرینه
نسبت ایله «آکادیمی فرقه سی» دیبده اینور
اولمشلر در. بو فرقه باشقه لرغه نسبتا عالی
مقام طرئوب کلسندن فائق اولمش و کوب
وقتلرغه قدر دوام ایتدیکندن تعلیماتنک اولان
کوب تغییرات سببلی «آکادیمی» قدیمه، «آکا-
دیمی» متوسطه، «آکادیمی» جدیده ناملری
ایله اوچکه بولتمشدر. «آکادیمی قدیمه» ننگ
واضی افلاطون (۱) ائینوی درکه: میلاددن
مقدم ۴۲۸ سنه ده دنیاغه کلمشدر.

بو فیلسوفنک علمی وافر، شهرتی قوتلی
اولدیغندن شیشرون، افلاطون آلهی دیو اسم
ویرمشدر. باش زماننده هر قلیسنک فلسفه
سینه متعلق اولان درسلرنی قرانیلس نام
فیلسوفدن اوقوب یکر می یاشینه کلدیکن
سقراطه شاگرد اولمش وسکن سنه قدر سقراط
ننگ مجلس استفاده سینه دوام ایلامشدر.
«میغاری» شهرینه واروب افلیدس دن طریق
مهندسین اوزره علم منطق اوقودندن صگره
قیروانه کیدوب ثیودوس اسملی فیلسوفدن
هندسه دن توسیع معلومات ایلامش، صوگره
ایتالیاهه سیاحت ایدوب آنده فیلولیوس،
ارخیناس، اوریتوس اسملی فیلسوفلر دن فیثا
غورسنک تعلیملری و جهله فلسفیات اخذ ایلامش
ایسه ده بونلر دن اوگراندیکی علوم دن اوزینه
قناعت حاصل اولدیغندن مصرغه کیدرب اول طرفنک

(۱) اصل اسمی ارستیس در. پلاطون پلاتین
مافوذدر. پلاتیس عریض معناسینه اولوب جبهه سی
عریض اولدیغندن پلاطون لقبی ایله یاد اولندی.
هربلر تعریب ایله افلاطون دیدیلر. مرآة العبر.

«الهیة سفلیین» اطلاق ایتمک، متوسطون
 علویوننڭ وزیرلری دیمک کبی «عقاید فاسده
 لر بوندن باشقه موحدلکگه منافی سوزلر
 درج ایلامشدر، دیبشار .
 ع . سعیدوف .

حکما و کهنه سندن فنون و معارف تحصیلده
 دوام ایلامشدر . هند حکما سندن استفاده
 ایتمک زیتی ایله هندگه سیاحتنی آرزو ایندیش
 ایکن اول وقت آسیاده اولان محاربه لر مانع
 اولمشدر . فیلسوفنڭ هندسه گه اعتناسی
 قوتلی اولدیغندن مدرسسه سیدک ایشگینه «بو
 مدرسسه گه هندسه گه ماهر لرغنه کرر» دبه
 یازوب قویمشدر . افلاطون فلسفه چه اولان
 مذهبنی ایسکی فیلسوفلردن اوچ فیلسوفنڭ
 مذهبلری اوزرینه بنا ایلامشدر . طبیعیات
 و محسوساتده، هر قیلنس قه، ماورای طبیعیات
 و عقلیاندن فیثاغورس قه، قوانین و آدابده سقرا
 طقه اتباع ایلامشدر . فیلسوف، آل، ماده، ادراک
 عنوانلری ایله اوچ اصل طوته رق برنجیسی عقل العقول،
 ایکنچیسى تولد و فساد ایچون سبب اول، اوچنچیسى
 ذات آل ایله قائم بر جوهر روحانی دیو اعتبار
 ایتمش، و عالم، الله تعالی نڭ مخلوقی اولدیغی
 ایله قائل اولمشدر . لکن الله نی اقرار ایله
 برابر کائناتنڭ عدم محضدن ظهورینی تصدیق
 ایتمیبوب الله تعالی، عالمگه متعلق اولان ماده
 قدیمه نی ترتیب و تنظیم ایله انواع شکللرگه
 دوندرمش اولدیغنی یعنی ماده نی حیز عبادن
 حیز ظهورگه چقاروب بعضسنى بعضسندن تمیز
 ایله . عالمگه بویله انتظام و بر دیکسنى و بوده
 حاضر الانلر و طاشلر کبی نرسه لر ایله بر او
 بنا ایتمک مھارنڭ صنعتنه اوخشادیغنی اعتقاد
 ایدر اولمشدر . مذکور فیلسوفنڭ الهیاتگه
 متعلق کتابندن موحد اولمادیغی آکلاسیله .
 زیرا اول کتابنده «الله دین باشقه علویون،
 متوسطون، سفلیون اسملری ایله الهیه کثیره
 نڭ وجودلری ایله قائل اولوب سکان سماغه
 «الهیة علویه»، جن طائفه سینده «الهیة متوسطین»،
 منامات و عجابینڭ رسوللری دیدیکی موهمانقه

بر نابا و آنڭ انجیلی

بر نابا (بانگ فتعی و رانگ سکونیله)
 خرسیتیان مذهبی معلملرندن اولوب اصل
 اسمی جوسی یا که جوزف ایدی . بر نابا
 سریانی بر کلمه اولوب پیغمبرک اوغلی و یا که
 شوگا اوخشاشلی بر معناده در .

بر نابا قبرس جزیره سنده بر یهودی
 هائله دین دنیابه کلدی و موگره دین خرسیتیانلق
 قبول ایندی . بتون ملکنی صائوب خرسیتیا
 نلق صندیغینه احسان ایلدی . بوندن صو ک
 «انطا کیه» شهرینه واروب بر ییل قدر مدت
 «بولس» ایله بر لکده اولندی . خرسیتیانلق
 قبول ایدوچی خلقلر ایچون ختان لازم اولوب
 اولمادیغی حقنده «انطا کیه» ده دین نزاعی
 چبقدیغی وقت بولس ایله بر نابا «اورشلیم»
 شهرینه واروب، ختان لازم، دگل دبه قرار
 وپردیلر .

بر نابا ایله بولس، خرسیتیانلق تاراتور
 ایچون سفر قیلورقه قصد ایتمک لری وقت
 بر نابا اوزینڭ بر طوغمه قز قارنداشینڭ
 اوغلی مرفس اسمی کیمسه نی هم برابر آلمقچی
 اولدی، فقط آنی بولداش ایدر گه بولس
 رضا اولمادی . بونڭ سببندن بولس ایله

اعتبار دین توشر لاش انجیللو، خرستیان عالملر
بئنگ اجهتسالاری سایه سنده دنیا یوزندن
یوغالوب بتدیلر.

اوشبو انجیللر دین بری ده «برنابا» انجیلی ایدی.
فقط بو کونلر ده مذکور «برنابا» انجیلندن ایسکی
بر نسخه میداننه چیقدی . کتابی انک کوب
اولمق ایله معروف اولان کتبخانه لردن بری ده
« واتیقان » کتبخانه سیدر . بونده یاشرلوب
یاتمقده اولان ایسکی اثرلرنک حد وحسابی
یوقدر . ایشته خبر ویردی کمز ایسکی اثر
اوشبو « واتیقان » کتبخانه سندین اوفرلانو
چیقارلش و صوگره ده « ژبانا » کتبخانه سینه
قویلمشدر .

«برنابا» غه منسوب اولان اوشبو ایسکی
انجیل حقنک بو کونگی خرستیان دین عالملرینک،
آثار عتیقه عالملرینک کوب منازعه لری
اولوب بعضیلری برنابانک اصلی انجیلی ایدیکنی
و بعضیلر ده مزور اولدیغنی دهوی ایلرلر .
بو طوغورده اولان بعثلر هم اوزون هم غایت
دقیقدر . شونک ایچون مذکور اختلافلرنی
و محاکمه لرنی یازمق بو قسقه مقاله نعمل
ایده چک درجه ده دگلدر .

مذکور انجیل ، انکلینزچه گه ترجمه
ایدلوب باصلدیغی صوگ مصدر دکتور خلیل
هک نام بر کیمسه طرفندن عربچه گه ترجمه
ایدلی و اوشبو کونلر ده ده ۲۵۰ بیت اوزرنک
مصدره طبع اولندی .

برنابا انجیلی خپلی اورنده مشهور
انجیللر گه خلاف اولوب ، اسلام عقیده سینه
موافقدر . بو جمله دین ده حضرت عیسی «ابن
الله» ایله تعبیردن منع ایدلنوب ، عبد الله
در رسول الله کلمه لری ایله تعبیر اولنور .
حضرت عیسی نک صلب اولندیغی مسئله ده

برنابانک آرلری بوزولوب فقهرشدیلر و بر
برندن آیرلشدیلر . صوگره برنابا ایله
مرقس قبرس گه کیتدیلر ، بولس ده سوریه
ده یوردی . بوندن صوگ برنابا احوالندن
تعقیقی بر خبر یوقدر . لکن بعض کیمسه لر
خاتون آلمادیغنی ، هائلسی اولمادیغنی ،
کندی کندینی قول کسبی ایله رزقلندرمش
اولدیغنی ظن ایلرلر . «سلامیس» مجعنده
خرستیانلقی نشر ایتدیکی وقت خلقلر طرفندن
اولدرلدیکی و قارنداشی اولان مرقس ده بدنی
بر مغاره ده دفن ایتدیکی مرویدر .

قازولیقار ایوننگ ۱۱ نهی کوننده برنابا
نگ بایرامنی اجرا قیلورلر . نولون کیمسه سی ده
برنابانک بدنی اوزنده ایدیکن بوندن باشقه
سکز طغوز کیمسه برنابانک باشی اوزارنده
ایدیکنی دهوا ایلرلر .

برنابانک وفات پیل معلوم دگل ایسه ده
میلاددن ۶۳ نهی ییلک دنیا ده دگل ایدی . بوگا
منسوب اولان خلقلر «برنابیون» دیه شهرت
اولمشلردر .

مسلمانلر ، «انجیل» نی کتب منزل دین
دیله اعتقاد ایتدیکلری حالده خرستیانلر ایسه
بونی انکار ایدوب ، حواریلر طرفندن یالکز
الهام ایله یازلدیغنی دهوی ایلرلر . بر وقتلر
آزاده یوزلر بلکه بیگلر ایله اثرلر انجیل
اسی ایله یورولر ایدی . صوگره ایسه
خرستیان دین عالملری اوشبو نسخه لرنی برر
بور اعتبار دین توشروب دورت نسخه گه قدر
توشردیلر ده آخرنک یالکز شول دورت نسخه
نی گنه قبول ایدوب قالدردیلر . فقط اعتبار دین
توشرلش بعض نسخه لر همیشه ده بعض بر
قومارنک اعتبار لرنک قالمش اولدیغی مرویدر .

(علم الاقتصاد) نقطه نظر ندين ايدلنه چك تدقيقتير .
مجارستان آفاده ميامى اعضا سندن اوجفالوى
قحستان، فرغانه وقولجه طرفلرينه سياحت
ايدوب اوشبو خصوصانده كوب معلومات
تعصيل ايتمشدر .

ايكنچى درجه ده اولان تدقيق ده ترك لسانيك
مختلف شعبه لرينه دائر اوله چقدر . آلمان و مجار
مستشرقلىرى بو طوغر وده كوب خدمتلىر ايتمك
لرذر . درويش قياقتنده آسيباى وسطا ده سياحت
ايتمكل موسيو وامبرى، مجارستانه قايتد بغيره
«فودانقوبيليك» اثرينى (اوبغورچه علم سياحت
ديمكدر) نشر ايتدى و تركچه نك مغول، آلتاي،
فرغيز، چغتاي، آذربيجان و استانبول كيسى
مختلف شعبه لرى آراسنده اولان فرقلرنى كوستر
مشدر . موسيو وامبرينك بو خدمتى شايان
تقدير در .

استانبولده ترك لغتى حقدنه بر اثر
اولنماديسى بر وقتده فرانسه مستشرقلىرى
«پاريژ» شهرنده «اللغات النوائبة والاشتهادات
الچغتائية» اسمنده بر اثر ناليف ايلمشلا ايدى .
اوشنداق و ليامينوف پيتر بورغده، فلاپروت
آلمانيا و فرانسه ده، لانغلس پاريزده، عبد القيوم
الناصرى فزانده، رهموزا پاريزده، ميناس
موديجى و نديك شهرنده، فضل الله خان بومبايه
ترك و تاتار، مغول و قالهوق لسانلرنك لغتلر وجوده
كتور مشلا ايدى . بومباي، باناويا، لوندن،
ليپسخ، برلين شهرلرنده ترك تاريخينه و ترك
لسانيه دائر باصلش اثرلر سانالور اولسه
بيوك بر جلد كتاب اولور .

اوشبون تدقيقات سايه سنك معلوم اولمشدر كه:
تركلك ايك وقتده مغرب خلقلى قبيلىندن
صولدن اوڭ طرفه بازارلر ايدى .
«فودانقوبيليك» اوبغور تركچه مى ايله

فرآن شريف كه موافق عكايت بولنور .
و غير الانبياء افند مزنگ كله چكى ده صريح
صورنده اسمى ايله ذكر ايدلنور .

لئون قاهون و ترك تاريخى

(« اندام » فزته سندن مستخرجدر .)

فرانسيه مستشرقلر ندين موسبولون
قاهون، آسيبا تاريخنه مدخل اولمق اوزر .
« تركلر و مغوللر » اسمنده بيوك بر اثر
ميدانه كتوروب، تركارنگ تاريخلرنده ايك
فارانغو اولان نقطه لرنى تدوير ايدر كه موفق
اولمشدر .

ترك ملتى، ترك لسانى مغوللرنك
« خان باليق » (خان شهرى) ديد بلكلى
« پيكين » شهر ندين فبيلانديه، مجارستان
و هندستان ايجلرينه قدر انتشار ايدن بيوك
بر قومدين عبارتدر .

چين تركلىرى ايله مجارلر، سيبير پانك
پت پرست ياقوتلىرى ايله ايران و ناطوليك
مسلمان تركلىرى آراسنه بو كون آنتروپو
لوژى (علم البشر) و آنتوغرافى (علم الانساب)
نقطه نظر ندين خيلى فرق اولديغى كيسى ،
ادبيات و اشتقاق نقطه نظر ندين ده بر چوق
مخالفت كورلمكدر . بونك سببى ايسه هر
عصرده قوملرنك بر قدر اوز گر مكلرى، مهاجرت
و چيت قوملر ايله مناسبت كيسى شيلرنك تاثيرى
اوله چقدر .

تركلك عالمنه دائر اوله چق تدقيقلرنك
ايك مهملرى آنتروپولوژى و موسبولوژى

اولان افکار و حسیاتنی آکلارغه یازلمش یاردمی اولمش ایسه ده، ترک ده اساسا قبول ایدلمش حروف املا، عرب لسانینه تقلید جهتندن حلاف اولدیغی ایچون مضرتی ده گورلمشدر.

« کتاب الادراك في لسان الاتراك » نام کتابده (۱) « اولوب » شکلنده یازدیغیز سوز « الب » و « ایکی » شکلنده یازدیغیز کلمه ده « اکی » روشنده یازلمشدر.

اچونجه درجه ده اولان تدقیق، تدقیقات تاریخیه دره فقط بو مهم اولدیغی قدرده مشکلدر.

صرف ترکیجه یازلمش اولان آثار تاریخیه ننگ اگ مهمی خوارزم حکمدارلرندن ابو الغازی بهادر خان کتابی ایله « بابرنامه » دره ابو الغازی تاریخیه روسیه وزیرلرندن برینگ امریله « قران » ده طبع اولمش و گویا تقریض یرنده بو اثره السنه شرقیه عالمیر نندن « آخوند خواجه » نامنه بر ایرانی طرفندن برده حاشیه یازلمشدر. هر مطرنده بر ایکی خطاسی اولان بو اثرنی آخوند خواجه، بخاراده کورمش اولان اصلنه موافق اولندیغنی سویلر. بابرنامه ایسه بیوک مغوللردن و چینگیز خان احفادندن هندستانک حکومت ایدن سلطان بابر اثریدر. « اللغات النوائیه والاستشادات الجغنائیه » صاحبی موسیو پاپوه دوقورتهی بونی پاربش شهرنک طبع ایتدرمشدر.

ترک و مغول تاریخیه کورشی قوملرینگ تاریخلری ایله فارشوب، یازلمش اثرلرینگ بر چوقلری احتمال که اگ مهملری اورتادین غائب اولمشلردر بو جهتین بونلری بر یره بیغوب مکمل بر تاریخ وجوده کتورمک مستعیل بر اش کورولور.

(۱) عرب عالمیرندن ابو حیان نام عالم اثریدر.

هجرتدن ۶۳۳ تاریخنده یازلمش بر کتاب اولوب، موسیو لئون قاهون دیدیکینه کوره بتون کتاب ایچنده اولان عربی و فارسی سوزلر طقسان ایکی عدددن زیاده دگلدر.

اسکی ترک و مغول خانلرینگ یازدقلری نامه لرده ترک یازوی و ترک حرفلری اونودلمشدر. بو یازوی بو کونده مغوللر ایله مانچوریا ییلردن باشقه بیلوچی و قوللا نوچی یوقدر. هالبوکه ترکلرینگ مقدم زمانک قوللانمش اولدقلری نسطوری الفباسی، بوددا مذهبه و حتی آسیا سالنلرندن بر چوقلرینی اهمیتین توشرمکده اولان چین ادبیاتنه قارشو موقعنی گوزل صافلامشیدی.

مسلمانلرینگ اورنا آسیا و چین ایچلرینه طوغرو انتشار ایدرگه باشلادیغندن اعتبارا تاتیمورلنک زمانه قدر، دینی لسان عربی اولوب، ادبی لسان ده فارسی اولنورایدی. هر نه قدر ترکستانلی خواجه احمد یسوی (دبوانی ۱۲۹۳ ده قزانده طبع اولمشدر) چغتای لسان ملیسنده خیلی شیلر یازمش ایسه ده لسان ادبی، کینه فارسی اولور ایدی. چغتای لسانینگ اهمیتنی آکلشدقدن سوگره بولسانده خیلی اثرلر یازلیدی. بونلرینگ اگ مشهوری او یغور لساننده و او یغور حرفیله یازلمش « معراج نامه »، « بیختیار نامه » و « تذکرة الاولیا » کبی آثار دینییه دره.

فردوسیلر، انوریلر کبی بر قاچ ادیب مستثنا اولمق اوزره فارسی ادبیاتنه خدمت ایدنلر ایرانیلردن زیاده ترکلردر. اوشبو ترک داهیلرینی و ترک عالمیرینی بو یرده صانامق ممکن دگلدر. عرب لغتلری ترک لسانینه قارشدیغی سببندن هر بلره مخصوص

موسيو لئون قاهويغ، اسمنى ذكر اينديكمز اثرى ايله ترك ومغول تاريخنه بر مدخل وجوده كندورمش وبو كونه قدر منفرق بر حالده قالان معلوماتى بر كلابه بيغمشدر . كتابنگ مقدمهسى جغرافيه گه عائد بر چوق معلومات مهمه دن عبارتدر .

اوشبو اثر اساسا بيش كتابدن مركب اولوب، بر نچى كتابده ترك ومغول تاريخى ايله ترك لسانينگ فينوا، اويغور، مونغول، مانچو كى دورت بيوك شعبه سننن معلومات ويرلور . ايكنچى كتابده تركلرنگ اسلاميتى نه بولده قبول ايتمش اولدقلى سويلانر . اوچونچى و دورتنچى كتابلرده مغوللردن بحث ايدلنور . بيشنچى كتابده تيمور ايله اسلاميت ترقبى سويلانر .

كون باطليور ؛ سو كىلى فور قوك كوكلمه طوغويور . قومرال آقشام بكاسسى سزلكلر ايچنده وارلغكى، بوجه لككى فيصبلدايور . بو آلاجه قارنقلار آراسنده ، بر قوك ، ديلاج (۱) قوللانادن ، اوز بيلكيسيله سكا ديللر دوكمك ايسته يور . اودونچ كييم آلمان كندى چاپوتلريله قارىشكه چيقمق ديله يور .

اونگ يالواريشلرينى ديكلمه زمسبن ؟ بر قانادى اينچينمش ، قارنى آجيقمش سرچه نك اوتوشچكى آكلار سىن ! . . بر بوينى بو كوك ، بكزى اوچوق چيچكك ايسته كچكى طربارسين ! . بوكون بر توركك ، ييپرانمامش ، طازلى ، اينجه سسنى بر نچى اولارق سكا ابريشديرمك ايسته ين ، بر آرىق ، چيپلاق كوكلك صوچنى باغيشلاسه ك كر كدر .

اي بوجه كر كلى ايشيقلى ييلدزلرله ، آزغين دكيزلرى كوپوكلو طالغالرله سوسله ين تاكرى ! . قوللر كه كنديلرينى طانيمق ، كنديلرنده اوزكى طانيمق اوزره اونلره به يين ، كوكل وپردك . . اونلردن يوز بيلگرچه توركار سو كىلى صوك يالواچنك (۲) طوغرو ايزندن ؛ بو اوص ، بو طوغو قانادلريله بوكسل بوكسل اوچماغكه (۳) ايرمك ايسته ديلر .

بر يوزينك الك بويوك اولوسى اولان سنك توركارك ، بوره كلربنى طوكدوران صوغوق بوز قيرلرينى ، يسوردلرينى ، بيرافرق سوزلركى آكلامق ، سنك اوز برلككى طانيمق ، سكا طايق ، اوزره يالين

(۱) ديلاج ، ترجمان (قاموس تركى)

(۲) يالواچ ، پيغمبر

(۳) اوچماق ، جنت

اتالرمز تيللىرى

معلوماتى ومعرفتى قوملر آراسنده مى لسانه فوق العاده احترام ايدلنور وپوتكله مشغول اولمق شرفلى وظيفه حساب اولور . بزه نسبتله ايسكى بابالرمزنگ تيللىرى قيمتلى ايدىكى ايجون اولسه كر كدر كه بو كونك تركيا محر لرندن « احمد حكمت » اسمنه بر ذات اوشبو عصرده اسلام عالمنده بيوك استاذ محترم بر مؤلف اولان ذهنى افندى حضرتلرینه صرف ايسكى تركيچه ايله خطاب ايدرك « يگى » غزنده بر مقاله يازمشدر . ايسته بزلر مذكور مقاله نى ايسكى تركى تيل ايله مشغوله ذاتلره هديه ايتمك يوزندن بو يرده عينا نقل ايتدك ، مقاله ايسه اوشبودر :

ياقاريش (*)

استاذ محترم حاجى ذهنى افندى حضرتلرينه . اولو تاكرى !

(*) ياقارمق ، يانه يانه يالوارمق (يالوارمق يالوارمق)

اوکلی یرلری، بتون اونلارنڭ یورد (۱) لربنڭ بو چاقلرنده صاقلادک . . . اونلری بتون قوللر که قارغی، سنڭ اولو آدیكک، قوتلو برلککک بکچیلکنه قويدک . . . بویله جه اوکوبده یاراتد یغک نورکلرک سکا دوشکونلکلر یوکسلدیلر . . . بو بوجه لکدن اونلری ایندیرمه! ای سوکیلی تاگری! اونلری ایندیرمه! . . . آق بولوطلر دن، قارا چامورلره دوشورمه! دوشورمه کیم اونلرک بوره کلرنده سنڭ قورقوڭ، سنڭ سوکیک واردر: سن وار سین! . . .

بیلمه دن باپدقلری صوچلری وار ایسه، دونگی امکلرینه باغیشلاماز مېسین؟ باغییری قارالرینی بو کونکی کوز یاشلریله بیقاماز مېسین؟

بوره کلری قارار دیسه اشیککده یرلره سورونن آیلنلری آقدر . . . یوره کلرینڭ قارا لنیسنی آیدینلاتمق، دوشدکلری اوچورومدن بیلکلرینی طومتق، اونلری ینه طوغری یوله کتیرمک سکا کوچ دکلدر. ای اولولر اولوسر! . . . شمدی اوککده، چپپلاق کوکلبله که که لبه رک سوبلنن، بو آریق قولک بتون یور دداشلریله برلککده بر یارلیغایجی باغیشکک یوقسولیدر. . . ای بیوک تاگری! . . . سن ینه اونلری اونوتمه! . . . سن ینه اونلری احبرکه! . . .

باقی! . . . سبزان کوز یاشلر، نه افلا یور؟! . . . سبزلایان یوره کلر، نه اینله یور؟! . . .

احمد حکمت

(۱) یورد، وطن

آباق، باش آچبق، باغیر چپپلاق قوشسه قوشه یاد ایللره دوشدیلر . . . یانه یانه صیپاق چوللره اوشدیلر . . . اوکنیشلکلرده یلدیرن تورکلرک سنڭ طوتساقڭ اولدیلر . . . یوغون اورغانکه (۱) صاربیلدیلر . . . ایلک چافده آبه، کونه طاپان بونلر، شیمدی آیکت، کونکت ایسنی (۲) بولدیلر . . . قوتلو اولدیلر . . . بالاوا چکک سوبله دیکی یرلیغکه بویون ایکیدیلر . . . یارادانلرینی بیلدیلر . . . طوغرو یوله کیردیلر . . . ایسته کلرینه ایردیلر . . .

صوکرا، ای بزى بوقدن وار اینن اوغون (۳) صوکراسنی اولاتمق بویوک بیتیککی (۴)، بوجه بویورولدیلرکی ایلریلره کوتورمک، برلکک سانچاغکی یر یوزینڭ بر اوچندن، او بر اوچنه ایلتیک، کوکل کوزی کوراولانلره، سنی طانیمایانلره سنی کوسترمک، سنی طانیمق اوزره صاواشمغه باشلادیلر . . . شیمشکلرگه باقدیلر، قیلچلرینی چکدیلر . . . بیلدیریملرکی ایشیتدیلر، طوپلرینی قوللاندىلر . . . قانلرینی اوغورکده دوکدیلر؛ . . . باشلرینی یولکه قويدیلر . . . فوجه دکیزلری کچدیلر؛ بوجه طاغلیرى آشدیلر . . .

بالکز سن! سن بیلیرمېن کیم . . . بتون یر بوزنده گی صایبسن قوللرکدن، چوق، پک چوق اونلر سنڭ اوغورکده چابالادیلر . . . سنده اونلره اوکدوللر باغیشلادک . . . دیرلکلر وپردک؛ بالاواجلرینڭ کوزل آدلرینه آیدرینک

(۱) بوغون اورغان، قالین ایپ، حبل المتین

(۲) ایس، صاحب (ناموس ترکی)

(۳) حق تعالی

(۴) کتاب عظیم، قرآن کریم

ترکستان و لایتی

سمرقند شهری و ایسکی بنالرینگ مختصر تاریخی
و آتصاق تیسر

اوتکان سنه هم زیارت هم سیاحت
قصدیل «تاشکند» دن «سمرقند» که بارمش
ایندک . سمرقند معارفپورلردن مفتی
محمود بن بهبود خواجه و معلم عبدالقادر جنا-
باری و غیر معتبر ذاتلر ایله کوریشوب ،
توبانده گی مذکور عمارتلرنی زیارت قیلدق
وبونلر واسطه سبیل ترکستان احوالینه عائد
خبیلی معلومات آلدق بو عمارتلر ، ترک
قومنه منسوب آثار قدیمه دن اولدیغی سبیلی
بزرنگ ایچون صاغمالق اولغان ، بر تاریخی
شیلردر . شول جهتین مهم صابلوب دقت
ایدرلیک واقعلر اولغانغه سمرقند شهرینی
و تاریغنی خاطره ایچون «شورا» اوفوچیلرینه
هدیه ایندک قصدیله بو پرده یازمقنی مناسب
کوردم .

1

سمرقند شهری

آسیای و مطانک تاریخی بتون دنیاغه
معلوم و قدیمی الک معتبر و مشهور شهرلردن
«سمرقند» شهریدر ۴۰ - ۵ عصرلر مقدم
مدنیت اسلامیه نك الک پارلاق مرکزی ، علوم
و معارف نك معدنی ، کوب ادبانک منبعی اولوب ،
سیاست رولی اویناتقان تیسر لک (آتصاق تیسر)
و غیر مسلمان خانلری نك پای تختی اولنور
ایدی . و صوگره بونده هم جاهل زوئسای
روحانیه ملتنک اوستینه مسلط اولارق بونلر
دهغی سیاستنی حتی روح و قوتینی چریندی .
مکتب و مدرسه لرنی استغولاسیقه باتقافلغی

ایندی ، دین اسلامنی اوزینک صافیت و قد
سیندن چغاروب انقراضه بول آچدی .
قرآن کریم غیرت ، منانت ، اجتهاد ایله امر
ایندیکی حالد ، بیللرینی ایوب ، بورونلری
ایله قهر ازله بوروبی زوئسای روحانیه لر ،
مسلمانلرنی ذلت و مسکنت که ، عطالت و سفالتکه
اوگره توب بتون دنیاغه بدنام ایدر درجه که
ایرشدی . لکن اسلام عالیدر ، شول سبیلی
مغلوب اولماز ، شاید هر زمان غالب اولور .
آخرنده ترکستان استقلالینی بوغالتوب ، نجیب
ترک ملتی مادی و معنوی صورته کوز آلدینده
ایزیاور که محکوم ایدلدی ، هم بویله خیال
و فرضلر ایله دوام ایتوب جهالت ایچنده طورسه
لر منقرض اولاقلرنده و دنیاغه کیلمگان کبی
بوغالوب بته چکلرنده هیچ شیهه ده یوقدر ،
چونکه باغقه ملتلردن بزرنگ آغسه کیتومرز
ایچون مادی و معنوی یاردم امید ایدرلیک
اورن یوق . شول سبیلی ترکستان مسلمانلری
بر سعادت فرصت اوتکار ماینجه هلم و معرفتکه
بابوشرفه تیوشدر .

ملتنی معارف اوزی کیرکلی یرگه آلوب
بارور ، دنیا و آخرت سعادتکه ایرشدر .
ذاتا ترکستان ولایتی تجارت ، باغچوانلق ،
دهقانلق ، معدن اورنلری کوبلیکی ، طوپراق و
هواسینک یغشیلغی ، یغورلر اولماسه ده ،
صناعت ایله صوغارلق قار ملاغلرندن آفغان
صونک موللغی ایله ، ایکنچی آمریقا دیپورلک
درجه ده در .

شول قدر اوچوزلق ایله ، خلقنده (بزرنگ
تاتارلر کبی دگل) تعصبنک بوقلغی ، ایسکی
بابالردن هنر و صنایع نك اثر ایتوب فالوی ،
مکتب و مدرسه لرنک کوبلیگی ، فقط اصلاح
ایدلنوب مقتدر معلملر بولدیغنه ، معیشتلرین

برلرینہ مانع اولورلق مسیبلر چقدی . تر کستان مسلمانلرینی تصرفه آلدیغندن سوکره نفتیش وحسابسز اولغان مامورلرگه تاشلاب ، عدالت یوزندن برلی خلقلرینی وطن ملت که فائده لی اولسونلر ایچون مدنیت که کرتوب ، ملی روحده ترقی ایتدرر اورنده آبرو سبتلق تخمی تاراندی . روس عسکری ایله برلکده قان توگوب جانلرینی تلف قیلغان روسیه مسلمانلرینه دعموما خرسیتیان دینندن باشقه دینده گیلرگه ۲۶۲ نچی استانبه بوینچه بر صو آلورغه مهنوعدر .

ترکستان ولایتینه بعض امتیازلر و پرلوب محلی اداره اورنینه نارودنی صصودیه (قاضی ومفتی) کی محکمه لر اولسه ده ، بونلر صایلا نوب قوبلدنلرندن اکثریسی آچه بیروب یا که قورقتوب صایلانلر . شول سببلی کوب وقت شریعت وزاقون بیللمی طورغان جاملر کره لر . اگرده ترکستان ولایتینه اساس قا نونلر کورتولوب عدالت ناظری آستنده اولسه اول وقت اولچاوسز جبرلردن فقرا خلقی قورتولورلر ایدی .

(آخری وار)

احمد جان بیکتیروف .

دوامی ۷۵۳ صحیفه ده

سیاحت خاطره لری

II

حرکت

ایدیل یارم سنه لك اویقوسندن اویاندیغی زمان کنارینه دیزیلن شهرلر ایچون اوزون بر بایرام باشلار . واسح روسیه ننگ هر طرفندن عمله سوریلری ایدیل بوینچه قوشوشیر . اسکه

تامین ایدرلیک بایلقنک بولوی ، هر بریسی ترکستان ننگ ترقیبینی موجب شرطلر ایکان . لکن ملا وهوامی یگی فکر ملی حسلر دن معروم ، اولولری ، بوکا مانع ایدیکی معلوم . اگر یوقاریده صانالغان اوکغایقلر پائینه افکار جدیده ایله ملبت حسی ده کرسه ترکستاننک ترک - تاتاردن کوب آلدی بولا . چقی کون کی آچیکدر . چونکه سارت ، اوزبک وتاجیک قارنداشلر مزده استعداد وقا بلیت لری باشقه ملنلردن آرتقدر .

ترکستان ولایتینه اولدن پیرو هر بر حکو متنک کوزی قزیغوب کلشیر . یونان (گریک) شاهلردن الیکساندر ماقیدونی (اسکندر کبیر) ترکستاننی ضبط ایدوب ، یونان مدنیتی ، عرف وعاداتی کورتورگه کوب اجتهاد ایتسه ده ، مرادینه موفق اولمامش ایدی . بو گونگی کونده تاشکند موزه خانه سند . آنلر دن قالغان اثرلر کوبدر . آخرنک ترکستان ، مسلمانلر قولینه کچدی . ترکستانده نه قدر علما وفاضلر بیتشدی . ترکستاننک بو کونک گی بیوک ، بیوک مدرسه لری اولگی و قتلر ننگ معارف ومدنیتنه ، کروان سر ایاری بازارلری ، چارشولری تجارینه مجسم شاهد لردر . ترکستان خلقنده فی ذکا واستعداد بونلرنک استقباللری ایچون بیوک سرمایه در . لکن قدرینی بلوچیلر پک آز اولدیغندن کون ندی کون انقراض طرفی غالبدر .

روسیه ننگ ایسکی حکومتی ده بر نیچه عصر دن بیری ترکستاننی قولینه آلورغه اجتهاد ایدوب کپلدی . سودا ایتار ایچون ، دبه یواش ، یواش ترکستان اوتلی ایران وهند ستان میلکتارینه ده کوز صالدی . ترکستاننی اویلا غنچنه آلدی ایسه ده ، کوز طوتقان

جوار لری دائمی بر پنایر در: ارکلی، دبشلی
هر چشید صاتیچیلر، سرکیلرینی فورار او.
اسکله میدانلرینه بالیا طاعلری یوکسهشد.
سوقاقلرده یوک آر به لر ندرن کیچیلمز. واپور
یازاشمش اسکله مردبونلرده، رنگ آمیز بر انسان
آقتیسی، متمادیاجربان ایدر. بوکشیف حیاتی،
فاصله سز بر اوغولتی قاپلار؛ آراده، صره ده
بر صاتیچینک آهنکلی نغمه سی، سر خوش
بر عمله نک غلیظ کفری بو اوغولتی بی پاروب
یوکمه لر، یاخود اسکله ده کی واپور لرك شد
تلی وقالین دودو کی، بر ایکی دقیقه، بوتون
صدالری اولدیروب، هوایه مستفلاحم ایدر.
واپوره ایندیگمز زمان، اسکله حیاتی بوتون
قوت و لطافتیل دوام ایدیبوردی. کون صیباق
یاغور سز و لطیف ایدی.

ایدیله یولچیلرینی تشبیح و استقبال،
ایدیله شهر لیلری ایچون بر نوع اکلنجه در. بزی
تشبیحه ده بر خیلی احبا و اودا طوپلانمشدی.
تشبیحیلر ایچنده، قیشی بر ابرجه چاپشلوب
کیچر دیکمز آرقداشلر، مدرسه محمدیه معلمین
و طلبه سی، اکثریتی تشکیل ایدیبوردی. بو
بر سوری شوخ و شاطر کنجلر آراسنده، ایلك
بهارک بو کوزل کوننده نازلانا، نازلانا آقن سو
یملی ایدیل اوستنده، حیانتک اصلا اونودیلیمیه
چق مسعود دقیقه لر بنی بشادق: وسط، کنچاک،
اوزاقدن پارلایان ایتالیا و اسپانیا خیاللری،
هر درلو ذوقلی چیلغینلقلره بزی سوق ایدیبور
دی، مجلسمز متمادی بر خنده ایدی...
معلم آرقداش لرك الك جدیسی، حتی جد
یتدی پک اوزاق بو مجلسده بیلجدیتنی محافظه
ایده بیله چک قدر متصلب و شدید جدیسی، ش
ش. ائدی، گزنتین عودتمزده بر سیاحتنامه
پازمه پی بکا توصیه ایلدی. بن اوکا بویله بر

یورغونلغک بیهوده لکنی اثباته چالشبوردم:
«بزده سیاحتنامه آز می؟» دیپوردم، -
ایشته آروپا سیاحتنامه سی، ایشته
«قریمه سیاحت» ایشته «اورنبروغ سیاحتنا
مه سی»؛ بر سوریده خاطر لاماد قلم .. اگر
استانبولده باصیلانلری ایسترسه کز، «آورو
پاده بر جولان» دن طو تیکزده، رسملری حقیقه
کوزل «آورو پاده کورنه کوردم» کیچهرک یوز
لرچه سیاحتنامه یه تصادق ایدر سیکزه. بونلر
یتیبورمش کبی برده بنمی سیاحتنامه چیلگه باشلایه
یم؟»

لکن جدی آرقداشم نکتله زعم ایندیکم بومقا
بله مه اصلا آلدیر میور: «سز گکی» باشقه
در لو اولور. بو سیاحتنامه لر یکدیگر یینک
وجودینه مانع دگلدر. سز باشقه
نقطه نظر دن باقمش اولور سیکزه. «دیپوردی.
جدی آرقداشمه قطعی جواب ویردم.
ذانا قطعیتدن فوق العاده قور قارم. فکره چه
دنیا ده قطعی بر شی بوقدر. . . او حالده
قطعی بر حرکت طبیعتیه عصبان اولور. بونگل
بر ابر، ش ش. ائدی بونک توصیه سی، بولده بر فاج
دفعه خاطریمه کلوب کیچدی. نهایت: «نه اولور
— دیدم. — بوقدر آدم لر کاغدی، قلمی، مرکبی
و حتی کتابلرینی اوفوبه حق آدم لری آجیمامشار
یا! .. دنیا ده، بونلره بو آجینمایه حق شیلره
مرحمت ایده جک بالکن بن بودالامی قالدیم.
بازارم. ش. ک حقی «وار: طبیعی بنمکی
باشقه نقطه نظر دن اوله حق، چونکه بنم کوزم
باشقه سنگ گوزی دگل.»

ایشته اوقویوچیلر، بو سیاحتنامه نک بتون
مسئولیتی اوجدی معلم ائدییه: اگر متلف ذ
اولور، یاخود - خیال بعید .. فائده لئیرسه کز
اوکا دعا ایدیکزه. یوق و قتمزها اولدی، بوش بره

بر نېچه تېين آنچه مز كيندى، دېه حد تلئير سه گز
 بد دمالر كزى ده ينه اوگا توجه ايله يگز. . . بنى
 اغوا ايدن ش. . . اولدى . . .
 ساعت دورت واردى، زاپور يهز اسكله دن
 آير يادى. بر قاچ دقيقه لر ده، اسكله ده مندبلا
 صاللايان آرقداغلى كوره بيلدك . . .

III

مشكل بر مساله

سياحتدن خاطر مه فالانلرى يازمايه قرار
 وبرد، اما اجراسنه باشلامادن مشكل بر
 مسئله نك حلى لازمك بورد: سياحتنامه نك موضوعى
 آروپا احوالى، آروپا حيات ومعيشتى
 اوله چق . . . يازيچى بو كى موضوعانده
 تاما بيطرف وغير شخصى اولماز. زيرا،
 اولا حقايق حقيقه يى كوره مز، ثانيا مشا
 هدانى كوزندن قلينه كلوب بئشنه يه دكين
 دماغندن كيچر، واوراده اوگا يازيچينك
 شخصيتندن بر چوق شيلر ناقيلر، يازيچى
 نه قدر اوغراسنه اولنرى سيلوب سوپوره مز:
 يازيچى فوطوغراف ماكنه سى دگلدر، اين
 كوتور سامدر. بو حالده بن سياحتنامه مه
 آروپايى ناصلى كوستره چكم، اييى، كوتومى؟
 قارئلر يه آروپايى سوديره چكمريم، بو قى؟
 - تعبير ديكر له بن كندم آروپايه، آروپا
 مدنيتنه نه كوزله باقبورم؟ خلقه زك او مدنيت
 دائره سنه كبر مه سن ايستبورمى يم؟ . . .
 بو سوال، بو تون حيات فكر يه مى
 ازعاج ايله، استراحت معنويه مى اخلال ايله ين
 بر مسئله نك، بر مسئله عظيمه نك جزئيدر.
 دوشونمك قوتنى دماغده حس ايتمه به باشلا ديخم
 زماندنبرى پش تفكر مه ديكيلوب، هر تشبثك،
 هر عر كنه حل اولنمايىنى، مطلقا حل اولنمايىنى

آمرانه ايسته بين بو مساله، بومعما، بولغز
 ايكى كلمه چكدن هبارتدر: دنيايمى؟. . . آخرنى . . .
 آه بولغز، بو قورقنچ لغز! حيات يولينه
 چيقان هر كسه اويولى بكله بين ابوالهول
 بونى صورار. . . كيمى ايشتمز، كيمى
 ايشتمه مشه صالئير، كيمى سر ينى بولوب جوابنى
 ويردم صانير، كيمى بر حيرت ار كيلر، قالير . . .
 لكن كيم سويليه بيلر كه ابوالهول صامت
 بونارك بر چوغنى پارچه لامبور! . . .

ظنجه لغزك حلنده كى چيتنك شوراده در:
 انسان، حسنه، فكرينه اعتماد ايتلميسى؟ - بنم
 حس وفكرم بوگا قطعى جواب بولامبور.
 لكن بوگا بو سوتون جواب ويرمك حيات
 يولنده هر كت ايتمه مك ديكر كه محالدر؛
 هر كت، كه حياتدر، حس وفكره اعتماد
 ميكن اولماز. مادام كه حيات يم، هر كت يم؛
 ديك نظرى اولرق جواب بولامبور سه م
 بيله، فعلا جواب ويرمشم: حسمه، فكر يه
 بالفعل اعتماد وار.

حس وفكرم مذكور معمايى حله مقتدرمى؟ حقيقته
 بيلم، ظاهر ده اوت: كورمك ظننده يم كه بو تون
 موجودات عضويه حياته حيات ظاهر يه به - دنيايه
 عاشقدر. او عشوقه يه اوز نه مدت مالك اولا
 بيلمك اچون آرارلنده بر نزاع دائمى وار
 بالفعل جهله سى «دنيا» ديپور، بنده ديپورم.
 دنيايمى؟ . . . آخرنى؟ . . . خطايى ده شتى
 هر كوك كورلئيسى كى ولوله انداز اولد بى زمان
 بعض حس وفكر لر قورقار، حيرته اوغرار، جواب
 بولماز؛ لكن بالفعل جوابى ويرامش كى
 حياتده ايلرولئير، دنيا! . . . اوت دنيا! دينمش
 اولور. . .

مادام كه «دنيادر» آروپا مدنيتنى سومك،
 خلقه زه سوديرمك لازمدر. دنيا! . . . دنيا! . . .

آفستریا معاملہ سینہ سالقون قان ایلہ طور
مقاری نامسف ایدلنہ چک حالردندر۔
بلغارستاننک استقلال اعلانی و آفستریا
نک بسوسنہ - هر سڪ ولايتلرینی كندی
مملكتینه قوشدیغی مناسبت ایله یازمش مقاله
سنده «شورای امت» غزته سی دیپور: بوگون
آفستریا گه الحاق ایدلن بوسنہ - هر سڪ بزمی
ایدی ؟ دور استبدادده ، دگل بوسنہ و هر سڪ
هم بلغار حتی سلاویك ایله استانبول ده بزم
دگل ایدی . استانبولنی فتح ایدن واستانبولنی
بزم استانبول ایدن شی آنچق «حریت»
اولشدر . دور استبدادده بلغار ایله آفستریا
استبداد سببندن دولتیزنك محو ومنقرض
اوله چغینی بیلوب بونك ایپون حاضرلنورلر ،
بری ده طوغریدن طوغری «سلاویك» گه
چیقوب آنی ضبط ایدرگه وایکنچیسى ده حتی
«ادرنه» شهرینی ضبط ایدوب بیوك بر مملكت
نامسبس ایتك پلانلرینی فورمقله شغللنور
ایدی . هیچ اومولمادیغی بروقت تریكباده اعلان
حریت ایدلدى ، آفستریا ایله بلغار بهده پلانلر
ینك ویران اولدیغی كوردیلر . آیاق اورنینه
تویاق دبه عثمانیلرنگ مشغول بر وقتلرنك
بری بوسنہ - ایله هر سڪ نی كندی مملكتنه
قوشوب وایکنچیسى ده استقلال اعلان ایدوب
قالدی . بو حاللرنك دور استبدادده
دگل بلكه دور حریتده اولمه سینك
سببی اوشبودر . بلغارستاننك اعلان
استقلال ایتسه سی تدبیر سز بر جسا
رتلكدر . بلغارستان ترقیسى صرف مادیدر .
مادی اولان ترقی هیچ بزمان ترقیات
صعبهده اولماز . بلغار فرالی ایسه هر بر
كوچوك انسانلر کی بیوكلكنی عنوانك بولور
ایدی . حالبوكه بویله ، عنوان هاشقی اولیق

دیبه قوشوب طور برکن اوکایتیشن پوللری بولا
مازسقی رقبامز پوللری بیلوب وصال ایله بكام
اولورسه ، حیات بزه کران کلیر بلکه ده بوسبو
تون الدن کیدر . .

ی آنچوراولیق

مطبوعات خلاصه سی

بوسنہ - هر سڪ ولايتلرینی آفستریا
كندی مملكتنه الحاق ایتدیكى حقتده یازمش
مقاله سنده «ملت» غزته سی مجار قومینه اوپكه
ایدوب دیپور:
مجار قوملری آفستریانك هر درلو ظلم
وجبرلرینی چكدیكى ، استقلال وحریتلری
هضم ایدلدیكى ، بك وتوره لری اولدرلدیكى
وقت بالکزه عثمانیلر طرفندن معاونت کور مشلر
ایدی ، بو قوملرگه جهان بوزنده مرحمت
قولنی صوزوچیلر بالکزه عثمانلی قومی اولدی ،
اوشبو مجارلرگه اعانت بوزندن عثمانیلر
ایكى دفعه «ویانا» شهرینی محاصره ایتدیلر .
اما بو کونده اوشبو مجار قوملری ، آفستریا
نك ترکیبه حقینه تعدی ایتمکینه ، بوسنہ
وهر سڪ ولايتلرینی ضبط ایدرک كندی
مملکتی عد ایلمه سینه قارشو هیچ سوز
دیكسزین طورلر . حالبوکه آفستریا ایپرا
طورینك جنازه سی کوتارلدیكى کون «طونه»
بوینك مملکت تقسیم ایتك نزاعی چیقاچق
و آفستریا مملکتی وارثلر آرامینه بولونه
چکدر . ایشته اوشبو وقت مجارلر ، ترک ملتندن
باشقه هیچ بر قومدن یاردم کورمك احتماللری
بوفدر . شونك ایپون مجارلرنك بو کونده

عجز لك علامتيدر . عجم شاهلری ضعفه دوشد
كلری وقت كندیلرینه « مالك رقاب عالم »
عنواننی آلور لر وهیچ قوتلری قالمدیغی وقت
همان « شهنشاه » اولور لر ایدی . فر دیناند ،
قرال عنواننی آلمقله مملکننه قوتنی وبره چك ؟
بلغارستان بو مملکتی ، بو نفوسی و بو بودجه سیله
بو بیوک قرال اوله رق حکم ایده چکمیدر ؟ بو
سؤاله زمان جواب ویرر . بز بلغارستانه حرب
اعلان ایتمك قصدنده دکلمز . زیرا هیچ شی
غائب ایتمادك . اگر ده بوندن استفاده ایدرك
بلغارستان کندیسسی حرب ایتمك ایستر ایسه ،
جمله مز قولمزه قلع اولدیغی حالده قارشو
اوله قتمز : بزم استبداد وقتلر مز ده اولان
حاللر مز دن هیچ کیم جرأت ایتماسون !
بزلك بیوک مظفربتلرینی آج اولدیغمز حاله
نائل اولمشوز . پلونه مدافعه سی ، بعینلر
مظفربتی آج اردولر مز طرفندن واقع اولمشدر .
اعتبار مادیانه دگل معنویاته در .

« الدستور » جریده سی مسلمانلر آراسنك
تربیه وهلم جهتنجه کفو اولمغان آدمارگه مجرد
بابلق محبتی ایله فزوبرمك یا که آلمق عادتنی
تقیید ایدوب دیه در : « بو عادتنی بز ، اهل
اسلام بر کون ایلك بئررگه تیوشلی . زیرا
بو بله اشلر شریعت که ده موافق دگل ، حیات
اجتماعیه نظامینه ده خلافدر » .

« کوب افریقا ، رمضان وشوال آیلرنك
چیقمش نومبر لرینك هر برنده آی مسئله سی
ایله مشغول اولمقده در . « ایلك زمانده منجملر
حقنده و ایسکی زمان حسابیلری طوغروسنك
اولان سوزلرینی بو کونگی هیئت عالمیرینه
همل ایتمك و بو کونگی فنلرگه تطبیق ایدوب
سویلامک ، بالکز اسلام دینندن اخلاص آلدروغمه
رفن اسمندن طمن ایتدروگه گنه باعث اولدر .

اگرده بو کونگی حساب عالمیری سو
زی ایله عمل ایلسه آی کوروب کرکز
و آی کوروب چپکمز ! دیگمان حه ، پشنگ اوزینه
تمام طوغری کیله در « دیه در .

« ترجمان » غزته سی قریم مکتب و مدرسه
لری حقنده دیبور : « قریم خانلغی روسیه
طرفندن آلدیغندن بیرلی ، اسلام مکتبلری
ملتنك اوز اختیارینه ویرلمشیدی . مکتبلر
مز اداره روحانیه مز تصرفنده اولنور ایدی .
وباشقه ملتلرنك میلیونلر ایله آقچه وقانلر
توگوب آلا آلمادقاری حقلر ، بز لرگه احسان
ایدلمشیدی . لکن اداره روحانیه مز اوز
ارستنده اولان اوشبو خدمتنی برینه کتورمادی .
مفتی جنابلری غوبیر ناطوره ویردیکی تقریرنك
اصول جدیده ورشدیبه مکتبلرینی حکومت
کندی نظارتنه آلمقنی مناسب کورمش ،
آمسجد معارف اینسپکتوری ، حکومت مکتب
لرینك پروغرامماسینك قبول ایدلمه سیننی
تکلیف ایدوب ؛ قبول ایدلمادیکی تقدیرده
مکتبلرنك یابولمقلری حقنده تدبیر ایده چکنی
خبر ویرمش .

دوماده اولان دین کامپسیاسی لایحه سیننی
سوبلادیکی برده « نور » غزته سی دیبور : « بر
دیندن ایکنهی دینگه کوچوچی ایر ۱۸ ؛
خاتون ۱۶ باشنده بولسه آنا و آناسینك رضا
لغی شرط اولوب ۲۱ باشنده اولانلر ایچون
آنا و آنالرینك رضالغی شرط توگل »

معارف کامپسیه سی طرفندن ابتدائی
تعلیمنی عمومی ایتمك لایحه سی حقنده « وقت »
دیه در : مذکور لایحه گه کوره اینارودیس
ابتدائی مکتبلرینك هر قاپوسنك روس تبلی
اوقو مجبوری در . باشقه درسلرنك آنا
تبیلرنك اوقولمقلریک ممکن اوله چق .

مذکور غزته بوندن صوڭ اوز طرفندن : «اگر ده مسلمانلر، اوزلر يېڭ ايتدائی مکتب لرینی چپوکارو مکتبلری ایله بر حکمه طونوب دینی ومسجد مکتبلری صاناسلر بونلرنگ مصرفلری ایچون زیهستوا وشهر اداره لرندن، خزینه دن ده یاردم و برامیه چک . اگر ده عهوی ایتدائی مکتبلر دن حساب ایدوب حکومت مصرفی ایله دوام ایتدیرمک اولسسلر اول وقت حکومت پر و فرامی و حکومت نظارتنه تابع طوتولنه چقدر» دیبور .

تربیه و تعلیم

تعلیم و تربیه نك ماهیتی و بوندن مقصد

البتہ مقصد مز فعلا استفاده ایتہ بیلیمک ایچون هر شینگ حقیقتنه وافق اولمقدر . شونڭ ایچون نظریات ایله عملیات لازم وملزوم قییلندندر .

بر عملنگ اهیتی موضوعسینگ اهیتی ایله متناسبدر . شونڭ ایچون ده علم تعلیم و تربیه نڭ اهیتی فکر ایتلی . چونکه بو علمنگ موضوعسی یگل گنه بر نرسه دگل، بلکه انساندر . انسان، حیات ایله منصف هم عقل و اذعان صاحبدر . دیمک که تعلیم و تربیه علمنه اگاه اولمق ایچون تربیه نڭ فائده لی هیئت اجتماعیه ایچون الزم، مدنیتنگ بر شرطی ایدیکنی بیلیمک کنه بتماز . انسان اولاطوغار، آشار، ایچار، آقرون آقرون اوسار، بعضا خسته لنور، نهایت وعده سی کلدکنه اولر . اگر انسانلق بوندانقنه عبارت قالسه ایدی حیواندن بر فرقیده بولماز همه تربیه علمیده بیک بسیط قالور ایدی . لکن انسان تفکر ایدر، سویاشور، جنسداشاری ایله آرالاشور

تعلیم و تربیه اڭ زیاده عملی بر فندر ؛ بو نقطه دن قاراغانک تعلیم و تربیه بر هنر و بر صنعتدر . فقط حقیقت گه یاقین و حیاتنگ تلادیکنه مطابق بر مسلك طوتوب گوزل نتیجه گه یتمک ایچون مربی و معلم اولان کیمسه نڭ نظریانده وقوف صاحبی اولمقی لازمدر . چونکه قایسی علم اولورسه اولسون قوری عملیاتدن عبارت قالماز . خصوصا عملیاتده اوستون چغو نظریانده مکملیت ایله اولور . مثلا بر معمار نیگزینگ نه قدر آغراقغه تحمل ایتہ چکنی بالحساب تقدیر ایتماز ایسه اشلنه چک بناسنه اعتماد ایدلماز . همه عملندن آرتق بر بنا قورمغه موفق اولماز . بونڭ کیروسی بالکنز نظریاتدن عبارت اولان علمنگ دخی بالفعل تاثریری اولمادیغی ایچون فائده چقماز . چونکه هر نه اوگره نور ایسه نڭ

تېوشنچه اصلاح ايدەر که جمعيت بشريه گه فائده لو، انسانيت گه خادم اشکلی بر آدم يتشدر مک ايچون آنالر قوچاغنده ايکن ايچابنه مسار عت ايتک آنالغنگ بر نهچی وظيفه سيدر.

اصول تربيه و تعليم نك موضوعسى «انسان» در. خدمتده آنك تربيه سيدر، موضوعنك نه قدر بيوك اولديغنى ايضاحقه حاجت قالماز. فائده سى ايسه دنيا و آخرنده مسعود اوله چق خصوصاتنى اوگرونوب ايكي جهانده مقصوده يتو وعزيز اولمقدر. اشته غايه سى ده بو قدر عالي، مقصوده بو قدر كوزلدر. قصه غنه ملا حظه دن علم تربيه نك هم ماميتى، هم اهميتى آكلاشيلر. سعادت بولندن آيرلماونى ايستكان بر هيئت ايچون بو قدر حرمتلو علمنگ نه درجدهه مقيم اولنوى لازم ايدىگى هر كم قاشنده معلوم اولسه كرك ق. اگرچى

ايجال سى

صوگفى سياسى واقعه لرنك الك مهم لرى بيوك حكومتلرنك خارجه مينيسترلرى طرفندن پارلامينت لوده سويلنمش نطقلدر. چونكه بو نطقلر شول حكومتلرنك طوتقان مسلكلرينى تعيين و خارجه سياستلرينى عالم گه اعلان ايتو سانالا و بو نطقلرنك قوت و اهميتلرى، شول حكومتلرنك قوه بويه و بهريره لرى نسيتمنده بولا. شونك ايچونده انگلتره، فرانسه، گېرمانيا كى بيوك حكومتلرنك، پارلامينت لرنده خارجه مينيسترلرينك سويلگان

و معامله ده بولنور. ديمك كه انساننگ معاملات شخصيه اجتماعيه و سياسيه سى دار. لکن بولر تربيه نك ايكنه قاتنى تشكيل ايدر. چونكه هيئت اجتماعيه و جمعيت مدنيه نى وجود كه چغارو ايچون حيات، غذا تربيه اوليه اولورغه تيوش.

بو تفصيلاتدن مقصدم فن تربيه نك اهميتنى بيان ايتك همك بر چوق علوم و فنوندن مقتبس ايدىكنى كوسترمكدر. حقيقتا بر بالانك تربيه سى ايچون آنا و مربيينك حفظ صحت علمى آكا تعلق اولان باشقه معلوماتى ده بر درجه بغشى اولمغه تيوشليدر. صبيلق باشينى اكمال ايتكان بر بالانك تربيه سى ايچون شبهه سز حفظ صحتدن باشقه (اخلاق و روح) علمنه دائر معلومات هم لازم در. بالالق عالمى اوزدروب آدم اولان بر كشينك هيئت اجتماعيه گه اونمك تيوشلى بورچلرى اولوب، آنلرده: دوست ايشلرپنه گوزل معامله آنا و آناسينه رعایت و حرمت، كوچكلر گه معاونت و شفقت، بيوكلر كه اطاعت، ملتنه خدمت و صدقتدن عبارتدر. بو مختصر مطالعه دن آكلاشيلد بغنه كوره مربيينك خيلى فنلردن خبردار اولوى لازمدر. چونكه مربي و معلمنك تعليم و تربيه سنه و يرلدىكى بسر بالا تماميله تربيه دن خصه دار اولمقى، افكار و روحنك هم ده وجودنك بوقار و دافى حصلت حميت ايله اتصافى لازمدر. اصل تربيه دن ده مقصد بودر. بر بنانك نيگزى نه قدر نقى، چداملى اولور ايسه اوستينه قورلمش شى ده اول قدر انا بتلى، منانلى اولور. اوشانداق بر بالاغه ياشلكده و يرلمش حسن تربيه نك كيله چكده اخلاقنه منانت ويره چكى شبهه سزدر.

شونك ايچونده بر انساننگ يارادلشبنك تلاوينك طبيعى خاصه سنى بوزماينچه بلکه

نظارتی بتون عالم سیاستنه تاثیر اینه در حاضرنده بتون یاوروا وحتی بتون دنیا سیاستنک مرکزی، کنج ترکر حرکتی سببلی، ترکیه ده گی اسکی اداره ننگ آلمانو وندن حاصل بولغان «بالقان»، یا که «بقین شرق» مسئله سیدر.

یاوروا حکومتلرینک انک بیوک، انک فوتلی وانک حر سیاستلرندن اولان انکلتیره، ترکیه ده انقلاب بولو برلن، ترکیه وبالقان سیاستی حقنده اوزینک سیاستی وطونه چی مسلگنی، انک بر نهی اولرق غایت آچیق صورتده میدانغه قویوب، ترکیه انقلابنه خوش نظر ایندیگنی، یگی ترکیه نی حمایه ایندیگنی بیلدرمش، لکن ترکیه اهلر ننه علاقه ومناسبتی بیوک اولان گیرمانیا، فرانسیه، روسیه وایتالیانک نظارلی هنوز آچیق روسیه صورتده آکلاشدیغی یوق ایندی. صواک وقتده بونلرده آکلاشدی.

کوبدن دگل، فرانسیه خارجه نظاری موسبو پیشون فرانسیه پارلامینتندک بالقان مسئله سی حقنه اوزون ومهم بر نطقی مویلاب فرانسیه حکومتینک ترکیه نی طالوچی آوستریاغه و ترکیه ننگ یگی اداره سینه قارشو کیلورگه تلاوچیلرگه قوشلما یه چغنی، ترکیه ده یگی اداره ننگ پرلشوب، ترکیه ننگ سیاستنا و اقتصادا نفوونینی نلادیگنی وبالقان مسئله سنده فرانسیه ننگ انکلتیره و روسیه حکومتلری ایله بر لکنده حرکت ایدیه چکنی بیان، همه ترکیه اداره سنی آلمان شدروب، حر بیست آلوچی کنج تر کلرنک تعقیب ایندیکلری مسلک و حرکتلرینی مدح ایندی. بر نیچه کون اول، ایتالیا خارجه نظاری موسبو نیتنونی و گیرمانیا مینیستری کناز بیلوف هم اوزلرینک پارلامینت لرنده بالقان مسئله لرینه دائر مهم نظارلر مویلاب

بو حکومتلر ننگ خارچی سیاستلرینی عالم گه اعلان ایندیلر.

ایتالیا خارجه نظاری ایتالیا ننگ بالقان حکومتلرینه خوش نظر ایندیگنی، صلح عمومی محافظه ایچون بونلر ننگ اوز آره بقینلا شولری موافق اولدیغنی بیان و ترکیه ننگ یگی اداره سنی تبریک ایندی و ایتالیا ننگ بالقان حکومتلرینه خوش نظر اینتوی، آوستریا ایله اولان اتفاق لرینه مخالف دگل ایندیگنی بیلدردی.

گیرمانیا خارجه نظاری، گیرمانیا ننگ خارچی سیاستی دها آچیراق آکلاتوب: کنج تر کلرنی، یگی ترکیه نی پک ماقنادی. گرما نیانک ترکیه ده یگی اداره پرلشوب ترکیه ننگ مادی ومعنوی صورتده فونلانو وینی نلادیگنی، گیرمانیا ننگ حاضرگه قدر اسکی ترکیه دنه هیچ بر بر فلان آلمانچه دائما خیر خواه لقی ایندیگنی کورساترگه طریشدی.

آوستریانک بوسنه هر حکمی آلوی مسئله سینه کلنجه: آوستریانک بوسنه هر حکمی اوزینه قوشارغه تلاوی، بزگه روسیه ایله بر زمانده معلوم بولدی، بز آنک بو حرکتینه قارشو کیلما دك، بالعکس آنک منفعتی ایچون باردلاشدك، چونکه بز آوستریا ایله اتفاقده مز، آنک منفعتی نلامک بونک و طیفه مزدر، دیای - بالقان مسئله سنده و ترکیه حقنده، انک اول فکری و مسلکی بلننک لازم کلن روسیه حکومتی ننگ گنه سیاستی حاضرگه قدر خارجه نظاری آغزندن رسمی صورتک بیان ایندیگی یوقدر. بوده ايسه، بو صوگنی بالقان مسئله لرنده روسیه خارچی سیاستی ننگ موفقیتسز لکندن وتبزلک اوزره، قطعی بر مسلک تعیین ایدوب، آخربنه قدر شونی تعقیب اینارگه قرار بیره آلمانچه، جریان

مراسم و محابره:

« كراسنو اوفيم » اوبازنده « آفا »
 قريه سندن :

حقيقت اسلاميه نه دين عبارت ؟ اسلام
 محض تعبدى بريدنمى يا خود بونگله برابر
 رهبر مدنيت ده ميبدر ؟
 ميان عبد الاول الغفارى

شورا: - حقيقت اسلاميه ايسه رسول
 اكرم افندمز حضرتلرى كنورمش شيلرنى
 تصديق واقراردين عبارت اولوب بونگ ظا
 هرى علامتلرى: « من سلم المسلمون من
 يده ولسانه » كبنى شيلر ايله بيان بيور اور.
 اسلام هم تعبدى هم ده سياسى ومدنى بر
 ديندر. بر ديننگ اساسى اولان كتابه:
 « فاذا قضيت الصلاة فانتشروا فى الارض
 وابتغوا من فضل الله... » ، « هو الذى خلق
 لكم ما فى الارض جميعا... » ، « احل الله البيع
 وحرم الربا... » ، « واعدوا لهم ما استطعتم
 من قوة... » ، « ولاتنس نصيحتك من الدنيا... » ،
 « ونزلنا عليك الكتاب تبيانا لكل شىء... »
 كبنى فرمان و تعبير لر و پيغمبرى ده: « لا
 رهبانية... » كبنى تبليغلرده اولنور ايسه، آننگ
 تعبدى اولديغى كبنى مدنى و سياسى بر دين
 اولنه چغنده شهبه مى تصور اولنور ؟ اگرده
 بو دعوا ايجون برده تاريخى دليل حاجت
 اولور ايسه تمدن اسلامى تاريخى تصور
 ايتمك كافي اولسه كر كدر كه عقبه بيعتلرى ،
 اصحاب كرام آراسنك اخوت عهدلرى بونگ
 برر صحيفه لر ينى تشكيل ايلر .

احوالگه نظرا متردد بولوبراق طور ووندن
 نشاءت ايتمكده دره شوننگ ايله برابر، روسيه
 ننگ تركيه خير خواهى اولان انگلتره ايله
 برلكه حركت ايتديكى، تركيه ننگ يگى اداره
 سينه خوش نظر ايتمش كبنى كورينديكى ،
 بالقانده غى اصلاو عنصر ينى حبابه ايتارگه
 و بنا عليه تركيه نى مالاوچى آوستريا گه و آننگ
 متفقى اولان گرمانيا گه مخالف حركت ايتار
 گه مجبور اولديغى معلومدر .

ياور و پا حكومتلرندن قسسم اعظمى ننگ
 حاضرگه قدر بالقانده طوتقان يا كه طوتارغه
 مجبور بولغان سياستلرى يگى تركيه گه يك
 فائده لى و آننگ دشمنلرينه ضرر لى كورلمكده
 دره .

حقوق بين الدولنى آياق آستينه صالوب
 طابتاوچى آوستريا ننگ ، گيرمانيا دن باشقه ،
 طرفدارى قالمادىغى ظاهر اولدى و ايتكنچى
 طرفندن بونگ اوزنك غايت قوتلى مى
 نزاغلهر چغوب ، خارجه سياسى اوزرينه
 داخل سياسى ننگه بغشوق نزلگه اوغراد
 بغي كورلدى .

بزنك ايجون زياده شايان اهميت اولانى
 ده ، مسائل سياسيه ننگ شويله فوق العاده
 مهم ونچكه بر زماننك ، يگى تركيه نك معتدل
 و گوزل بر سياست طوتوب ، بتون عالمك
 محبت و حسن توجهلرينى اوزينه جلب ايته
 آلوى و كوندن كون ساحل سلامت گه يقينلا
 شوويدر .

اشعار:

قش کونلری .

قار تا بدی جهان !

گللر ده بدی . . .

کیچمکده زمان -

قشیلاردا بدی !

اییلدی بو طاقلار ،

قارلار اصلدی ؛

طاقلار ، بولاقلار -

باردا باصلدی .

کوک بوزلار قاتب .

اویوشوب باتیب ،

چشمه کای شدی .

بار جهان طندی .

جیل گنه بیان

صزغره اوره در ،

هم کوکده پوره در

بس بلن طومان !

دردمند .

تقریض:

تفسیر القرآن الحکیم

مصر شہرندہ چہققدہ اولان دینی، اسلامی اولان «المنار» مجلہ سینک ناشر و محرری اولان شیخ محمد رشید رضا حضرتلری اوشبو اسمدہ اولان تفسیرلرندن ایکی جلدینی ہدیہ اولرق بزلرہ ارسال بیورمشلردر.

تفسیر ایسہ استاذ و امام مفتی الدیار المصریۃ محمد عبدہ (رحمہ اللہ تعالیٰ) حضرتلر ینک جامع الازہرہ اولان درسلرندن املاء بوللوقلمہ آلنوب ترتیب ایدلمشدر.

قرآن شریفنگک عمومی اولان بر دین اساسی اولوق جہتتہ مناسب ہمده عمران اصو لینہ، اجتماع قاعدہ لرینہ حیات بشریہ نظاملرینہ موافق اولان تفسیری ایزلاوچیلر ایچون اوشبو اثر، مقصدلرینہ تمام موافق اولسہ کرک. زیر ابوندہ قرآن شریف فطرتغہ موافق تفسیر ایدلوب، عقائد اسلامیہ عقلغہ تطبیق اولنمش اصول و قواعد اسلام خرافات و اوہامدن تصفیہ، ظن و تخمینلر ہمده راسی سقیم و ضلاللرین تہذیب و تنقیح ایدلمشدر.

کتابنگک نہ درجہده عالی افکار اوزرینہ تاسیس ایدلمکنی بیلماک آرزو سنندہ اولانلر ایچون، مولفسی محمد عبدہ نی بیلماک کافی اولور. محمد عبدہنگک کیم ایدیکنی بیلماک ہوسندہ اولانلر ایچونده اوشبو تفسیر نی کوروب مندرجہ سنی آکلامق قدر درست بر میزان و تعریف نابلماز.

محمد عبدہ حضرتلرینک تفسیری شریعت

ایله نورلانمش عقلغہ، روایت جہتتہ اسنادلری صحیح اولان نقلرگہ بنا ایدلمشدر. شول جہتدن بر چوق تفسیر کتابلرندہ اولدیفی کبی اسرائیلیات، یاخود شاذ و فاضلی معلوم دگل روایتلر، ذکر می مستہجن احتمالاتلر یوقدر. خلاصہ: علم قحطلغی اولان بوزمانک بونک کبی بر اثرنگک ظہوری جناب اللہ طرفندن بیوک بر نعمت اولسہ کرک. تفسیر اوقونوچی مدرسلر، اوقوچی شاگردلرنگک هر برینک قولندہ اوشبو تفسیر دن برور دانہسی اولنورغہ تیوشلی. حتی فرصتلری اولوبده کتاب مطالعہ ایتمک عادتلری اولان ذاتلر قرآن شریفنی دخی بر مرتبہ اولسہده مذکور تفسیر یاردمی ایله مطالعہ ایتمکلری لازمدر. زیرا بو کونہ قدر بیش اون حد قدر تفسیر مطالعہ ایدوب چہققدہ ذاتلر ایچونده تقریضی یازدقمز اثر دن استغنا اولماز. حاجت کیمسہلر ایچون مصر غہ یازوب زحمت چکارگہ لزوم یوق، اورحکی شہرندہ «شرق» کتابخانہ سندن آدرمق آک ینگل یولدر.

«بوزوقلر»

قرآن شہرندہ ولی آپانایوف طرفندن اوشبو اسمده ۶۷ بیتندہ بر رسالہ نشر اولندی. رسالہنگک اصلی فرانسزچہ یازلوب ترکیبہ گہ ترجمہ ایدلمش و بو کونندہ هر بر قوم آراسینہ تارالمش اولان «سپیلیس» دیہ مشہور یوغشلی و بوزوق خستہلک حقندہ عبرتلی حاللر حکایت ایدلمشدر. تیلی آچیق و عبارتی چیغشلی اولدیغندن هر کیم ایچون اوقورغہ تیوشلی. هر بر مشہور کتابچیلردہ بولنور.

« چوچق »

اوشبو اثر شهید عونی طرفندی ابتدائی مکتبلرنڭ برنجی صنفلرنڭ اوقولور ایچون ترتیب ایدلمش و « ترجمان » غزتهمینگ یکریمی بیش بیلقق بایرامی منامتی ایله اسماعیل بک غصپرینسکی جنابلرینه هدیه ایدلمشدر. قزاق شهرنڭ « معارف » شرکتی طرفندی گوزل صورتده ویغشی کفدگه باصدرلمشدر.

« رهنمای سواد »

اصول جدید مکتبلرنده درس اولنهرق اوقولور ایچون فارسی لسانی اوزرنڭ حاجی معین بن شکر الله نام معلم طرفندی ترتیب ایدلمش و ملا عبدالقادر بن قاری عبدالشکور طرفندی نشر اولنمشدر. ۳۶ بیتدن عبارت اولان اوشبو اثر « صبرقند » شهرنده « دیپورفی » مطبعهسنده تاش باصمه ایله طبع ایدلمشدر.

رسم خطی گوزل و مرغوب اولدیغندی بزدده اولان ابتدائی مکتبلرده یازومشقی ایدوچی شاگردلر ایچون رسم بعض بر رسالهلر، اوشبو روشده تاش باصمه ایله نشر اولنسه فائده سن اولهاز ایدی.

کتابت و اختراعات

علم ترقی ایتدکجه انسانلر طبیعتنی تسخیر ایدله چکلری تجربه ایله معلومدر. قطب شمالی طرفلرنده الک صالقون اورنلرده

اوشومکسز یسن و صوقغه طوگماقسز یسن معیشت ایدرگه آدم بالالری چارهلر تابیشلردر. بو ایسه هر کیم گه معلوم. صالقونغه خواجه اولدقلری کبی صوڭ وقتده علم و فن ایله شغللنمکده اولان انسانلر قزولقلر و امسیلکلر گه ده خواجه اولمقی و قزو یرلرنی ده معتدل بر حال که کتوررگه چاره لر ایزلرلر ایدی. شمدی بوڭناده موفق اولدقلری آڭلاشلور.

هولانده (فلمنک) مملکتنده کامرلین اونس اسمنده بر عالم هلیوم اسملی غازنی اوزینه مخصوص ماشینه ایله قسوب صو حالینه کتورمش. اوشبو صو کبی صیوق اولدیغی حالنده اوشبوماده ۴۵۵ درجه صغوق اولمشدر. بو صالقونلقنڭ درجه سی شول مقدارده اولورکه: عادتی قار بوڭا کوره یاندروچی اوت درجه سنڭ قزو حساب ایدلنور.

حاضرده اوپلرنی یلیتور ایچون کویپشهلر آرقلی قاینار صولر و بولر یورتولدیکی روشده صو حالنڭ اولان هلیوم یورتولور اولسه نه کبی قزو اورنلرده اولان اوپلرنی، اورنلرنی لازم اولان درجه ده صالقون طونمق ممکن اولهچقدر.

اگرده صیوق حالنده اولان هلیوم ایله صوغش کویپه لری ویا که نه اولسه ده باشقه نرسه لرگه آتلنور اولسه اوزینڭ صالقونلغی ایله کوز آچوب یومدجه هلاک ایتنه چکدر.

بوندی صوڭ اسمسلیک سببندی بوزولا چق نرسه لرنی صاقلامق حقتده اوشبو ماده استعمال ایدلنه چکندی باشقه بوڭک سببندی پک کوب نرسه لرگه آلماشولر بولاچقدر.

سۆڤه

غراف تولستوى نىڭ بعض فكرى .

مشهور روس فيلسوفلارندىن غراف تولستوى نىڭ دوستلارندىن «سىمونتى» پايتىخت غرتە لرنده يازە :

«شوشى كونلردە تولستوى ايله كورشدم . سلامتلانوب كېلە ، ات دە بورى آلا ؛ لىكن پىك يابقغان ، كوڭلىسىزلىنگان . ايسكى غيرت ودردى قالماغان .» سيمونتى خبرىنە كۆرە غراف تولستوى يىر حقندە : «پىر الله نىقى . صوكبى ھومنىكى بولورغە تېوشلى . پىر مەسىئەلە سن ھل قىلورغە اڭ باخشى چارە : كىشىنىڭ يىرى نە قدر كۆپ بولسە ، آڭاردىن نالوغنى دە شول نىسبەتدە كۆپ بىرك آلمەقدر . آلباوتلار كۆپ نالوغ كوتارە آلمى بىرلەن ساتارلار» دېمىش . سيمونتى اوزى آوروپادە ايكىن . سوسىيالىستلار نىڭ حاللىرى ايله طانشوب ، غرب سوسىيالىستلار بىنىڭ ، اوز مقصدلر بىنە پىتار اېچون خلىقنىڭ دىنىنى حسابلر بىنى قورال ايتوب طوتار غە قرار بىر دىكلر بىنى سوبلا گاج تولستوى بوڭا بىك عىجلانگان و : «دىن - قورال بولا آلمى ، دېن - مىسلىكىر ، مقصددر . اول دائىما شولاي بولدى و بولور . خلىقنىڭ قوطولوروى فقط دېن ايله گنە مېكىندىر . دېن گە بىوك بىر مقصد دېە قاراماو - آدمنىڭ ھىياتىدە اڭ مېم اولان بىر مەسىئەلە نى آڭلاماودر» دېمىش .

تولستوى روسىيە نىڭ صوڭىنى ياش ادبىلرلى حقنىڭ سوز آچوب : «كوبسىپنە نفرت ايله ، قالغانلر بىنە دە ناچار كوز ايله قارا دېغىنىنى» بىلدۈرمىش .

«يونلر گل طىشەنغە ، ھىسكە تىبار

اېچونگنە يازالار : يازغانلرى طىبعى توگل ، اوستالىق بېشى گنە ! بىن عىجب اېتە من كە : روس اوقۇچىسى بوندى محررلر نى نېچوڭ كوتارە آلا ؛ تنقىد يازوچىلر مەن نىڭ بو آدملىر گە زورلاب قاراويندە تەعجب اېتە من» دېمىش .

اونگان پىل تولستوى نىڭ قولىنە بىر اختلاپىلر پىرافلاماتسىيە سى توشكان . طو لستوى ، رىوالوتسىيونىرلر نىڭ خلىقنى نىڭە اوندە گانلر نى كوروب پىك قاينغرمىش . نىھايەت بىر نېچە رىوالوتسىيونىر نى چاقىروب آنلر ايله سوبلاشكان و : «قارە خلىقنى آزدروب آره لرىنە نە قدر اوصاللىق و قباھىتىڭ چاچدىكىڭ نى آڭلامىشىڭ مۇ ؟ علم و تىرقى خلىقنى شولاي توبان صفغە توشىر اېچر نەنى ؟ بو پىرافلاماتسىيە لىر ايله خلىق دە بىر تەقچ جانوارلىق ھىسى آرتتىرغانلىقىڭ نى بىلمىشىڭ مۇ ؟» دېە تەرض ايتكان .

ھرنە قدر رىوالوتسىيونىرلر اوز پىروغراملر نىڭ خلىقنى اثباتكە طرشەلردە «خلىقنىڭ نادانلىغى ايله فائىدەلانوب آنلر نى قوتورتوب طالار ھم اوتىرشكە ، ھلا كىنكە آلوب بارىغە ، رىوالوتسىيونىرلر نىڭ ھقلىرى بار لغىنە» تولستوى نى كوندە آلمانلر .

۸۰ يىللىق بو بەلەى مناسىبتى ايله تولستوىغە كېلىش بېگىلر چە تېرىك خىللىرى آره سىندە اڭ سوگوب و قاتىغ روشىدە يازغانلرى پوپلردىن كېلىگان خىللىرى ، تولستوى : «خىر ىستىيانلىق - بومشاقلىق و مەھبەت اوگرەتە . بىن دە شول مىسلىكە من . اوزلر نى خىر ىستىيانلىق باشلىغى دېە ساناب بوروچىلر نىڭ بىردىن بوندى قاتىغ مەاملر بىنە ، ايكىنچى بىن دە دىنپادە طاتولق و مەھبەت كرىك دېگان اېچون مېنى تىكفىر ايتولر بىنە تەعجب اېتە من» دېە ايكىن .

ناشرلىرى : محمد شاكر و محمد ذاكر رامىيفلر .

محررى : رضا الدىن بىن فخر الدىن .